

Interview

IN GESPREK MET

Schrijver Rutger Bregman
en CvdK Max van den Berg

Provincie

STATENVERKIEZINGEN

Lokale verkiezingen
voor landelijke politiek

Eerste Kamer

TOEKOMST SENAAT

Senatoren
aan het woord

Maatschappij en wetenschap

STEMKEUZE

Divergentie klasse
en stemgedrag

18-03-2015
39-02-2012

Wilt u al jaren uw eerstegraads lesbevoegdheid behalen?
Bent u vastberaden uzelf te blijven ontwikkelen binnen uw vakgebied?
Wilt u ook in de bovenbouw een voorbeeldrol vervullen voor uw leerlingen?

Kies voor een Universitaire Lerarenopleiding Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen aan Tilburg University

“De kracht van de Tilburgse Universitaire Lerarenopleiding Maatschappijleer en Maatschappijwetenschappen ligt bij de praktijk: het opleiden in de praktijk gebeurt op opleidingsscholen door deskundige docenten. Daarnaast worden er hoge eisen gesteld aan het wetenschappelijk niveau van onderzoek binnen de opleiding en wordt het onderwijs afgestemd op het academisch niveau van de studenten.”
– Rob Otterdijk, vakdocent Universitaire Lerarenopleiding

Meer informatie?

www.tilburguniversity.edu/lerarenopleiding/maatschappijleer
of kom naar de mastervoorlichtingsavond op 16 april

Understanding Society

Tip voor een collega!

Ik heb een idee voor lesmateriaal

Kunnen jullie me advies geven?

Deze docent/opleider heeft een bijzondere visie op het vak

Mijn student loopt stage op een bijzondere plek

Ik heb een leuke lessuggestie

Er is te weinig aandacht voor ...

HELP MEE MET EEN GOED IDEE VOOR **M&P!**
VAKBLAD VOOR MAATSCHAPPIJLEER

www.maatschappijenpolitiek.nl // m&p@prodemos.nl

MISLEIDING

Op 18 maart rekenen we af met het kabinet!', proclameerde SP-leider Emile Roemer in aanwezigheid van zijn trouwe aanhang. Roemer maakt er geen geheim van. Wie de verkiezingen in maart wint, sleept in mei de hoofdprijs binnen als de Statenleden voor de Eerste Kamer stemmen. Wat dat kan betekenen, weet iedere docent maat-

schappijleer. Natuurlijk draait het voor menig landelijk politicus daarom in maart niet om Flevoland, Overijssel of Noord-Brabant. Het eindstation is Den Haag. Het ritueel is bekend: Rutte, Samsom, Buma, Wilders, Pechtold en andere partijleiders voeren campagne om hun kandidaten in de provincie 'te ondersteunen' en 'een hart onder de riem te steken', de blik voortdurend gericht op de landelijke peilingen. Leg maar eens aan je leerlingen uit dat politicus A (Roemer) zegt dat het een landelijke strijd tegen het kabinet is en politicus B (zelf in te vullen) dat het om de provincie gaat, terwijl politicus A

zijn provinciale kandidaten prijst en politicus B een landelijke campagne voert. Docenten moeten zich niet al teveel door het electorale geweld laten (af)leiden, al valt dat niet mee. Laat leerlingen ook eens kennismaken met de minder bekende bestuursorganen. Daarom staat dit nummer volledig in het teken van de Provinciale Staten, de waterschappen en de Eerste Kamer. Wie denkt dat er in die lagen niets gebeurt of dat er alleen in de Tweede Kamer politiek wordt bedreven, heeft het mis. Ook zonder bekende landelijke kopstukken kun je het in de klas over de provincie, de waterschappen en de Senaat hebben!

IVO PERTIJS
hoofdredacteur

i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl

INHOUD

3 REDACTIONEEL	11 WATERSCHAP	20 ONAFHANKELIJKE SENAATSFRACTIE	26 LESMATERIAAL PROVINCIE
4 SCHRIJVER BREGMAN: GEBREK AAN IDEALEN	12 CVDK VAN DEN BERG	21 WERKVLOER	28 INGEZONDEN
7 MOTIE	14 SOCIALE KLASSE EN STEMGEDRAG	22 SENATOR SØRENSEN: AFSCHEID VAN KAMER	29 RECENSIES
8 PROVINCIALE STATEN	16 PROVINCIE KIEST	24 VOX	30 NVLM
10 FRIESE GEDEPUTEERDE KRAMER	17 EERSTE KAMERLEDEN	25 DIO	31 BOEKENKAST
	18 TOEKOMST SENAAAT		

04

12

18

20

22

Rutger Bregman (foto: Janus van den Eijnden)

IN GESPREK MET SCHRIJVER/JOURNALIST RUTGER BREGMAN

'VOORUITGANG BEGINT ALTIJD BIJ DE GEKKIES'

Historicus Rutger Bregman is schrijver en werkt als journalist voor *De Correspondent*. Met zijn boek *Gratis geld voor iedereen* (De Correspondent, 2014) leidde hij een debat over utopieën en politieke idealen in. Bregman: 'In de toekomst verwonderen historici zich over dat chagrijnige volkje dat in Luilekkerland leefde.'

IVO PERTIJS

Het probleem is niet dat we het niet goed hebben, maar dat we niet weten hoe het beter moet. De utopie is op sterven na dood. Veel mensen hebben geen grote idealen, ideeën of verhalen over waar we naar toe moeten', vertelt Rutger Bregman in een verder leeg café in het centrum van Utrecht. Zoals het café later die dag meer bezoekers mag verwelkomen, zo kunnen ook de idealen gereanimeerd worden. Bregman maakt onderscheid tussen twee verschillende soorten utopieën. 'Die lui die de aanslag in Parijs pleegden en er nu achter komen dat die 72 maagden niet bestaan wilden ook een utopie verwezenlijken. Zulke utopieën noem ik blauwdrukutopieën. Dan heb je een strak beeld van hoe je utopie eruit moet zien en die wil je dan met geweld doorduwen. De hele twintigste eeuw zat tjokvol met dat soort utopieën: fascisme, communisme, enzovoorts', stelt Bregman, 'Vanuit de angst voor dit soort utopieën hebben we het kind met het badwater weggegooid. Alles wat verder gaat dan de dagelijkse koopkrachtontwikkeling vinden we nu gevaarlijk en moet de prullenbak in. Ik probeer mensen eraan te herinneren dat er ook een heel andere utopische traditie is. Het gaat daarbij niet om blauwdrukken, maar om abstracte vergezichten: een stip aan de horizon waar je stap voor stap naar toe kunt modderen'.

Politici wordt verweten dat zij zelden naar die stip aan de horizon wijzen. Deelt u deze visie?

'Het probleem met ons partijlandschap is niet dat er teveel, maar dat er te weinig verschil is. Daarom zweven kiezers ook. Je stemt PvdA en een paar weken later

zitten ze met de VVD in het kabinet. Ondertussen is er een oppositie met CDA en D66 die vervolgens op vrijwel alle grote punten zegt dat het wel goed zit met wat dit kabinet doet. In een democratie moeten er juist wezenlijke alternatieven zijn waaruit mensen kunnen kiezen. De vraag is of we die alternatieven nu hebben. Ik wil overigens niet teveel met een vinger naar partijen, politici of Den Haag wijzen, omdat ik ervan ben overtuigd dat elk land de politiek krijgt die het verdient - en iedereen heeft iets politieks in zichzelf. Als je constateert dat we een visieloos Den Haag hebben, dan ligt dat misschien ook wel aan jezelf, als leraar maatschappijleer, wetenschapper of journalist. Ik ben ervan overtuigd dat de tijdgeest niet alleen in Den Haag wordt geschapen. Politici surfen vooral op de tijdgeest. De tijdgeest wordt vaak door anderen veranderd, bijvoorbeeld door de media, wetenschap en betrokken burgers. Met dit gesprek bedrijven we ook politiek.'

Burgers zetten zich juist af van de politiek.

'Dat is heel typerend voor Nederland. "Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht", is het dominante sentiment in Nederland. Met ons eigen individuele leven, onze eigen portemonnee en ons eigen huisje zijn we vaak wel tevreden. Als het echter om het collectief gaat, om de toestand en de toekomst van ons land, dan zijn we heel ontevreden. Mensen zouden individueel wat minder optimistisch moeten zijn en meer ruimte moeten geven voor het besef van tragedie en de notie dat niet alle ambities te verwezenlijken zijn. Collectief mogen we daarentegen juist een stuk optimistischer worden en het idee krijgen dat we als samenleving heel wat voor elkaar kunnen boksen.'

Heeft u een verklaring voor deze houding?

'Dat is een fascinerende vraag. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) berichtte eind jaren negentig nog dat Nederlanders eigenlijk heel tevreden met hun land zijn. De onderzoekers concludeerden dat er niets aan de hand was. Nederlanders waren optimistisch en relatief tevreden over Paars II. Er waren wel wat klachten over wachtlijsten in de zorg en over criminaliteit, maar integratie was nog geen groot thema. Toen kwam Pim Fortuyn op. Dat was na de val van de Twin Towers - een gebeurtenis die absoluut cruciaal is geweest - gevolgd door de moord op Fortuyn. Dit waren allemaal schokken. Het is het interessantst om in te zoomen op de figuur van Fortuyn. Hij bedreef een vorm van politiek waarvan we bijna zijn vergeten dat het kan. We denken vaak dat politiek een kwestie is van kiezers hun eigen mening laten consumeren. Je belt Maurice de Hond en vraagt wat kiezers vinden en vervolgens lever je dat product. Dat is een heel bedrijfsmatige aanpak en ook precies de reden waarom er nu zo weinig verschillen tussen de partijen zijn. Ze leveren immers voortdurende dezelfde meningen. Fortuyn deed iets heel anders. Hij riep al jaren dingen die niet zo heel veel weerklank vonden. Fortuyn volgde de publieke opinie dan ook niet, maar vormde die. De socioloog Willem Schinkel zei het eens mooi: "Je moet niet zeggen wat mensen denken, maar je moet ze iets te denken geven". Het besef dat politiek niet alleen het representeren van meningen is, maar ook het vormen, scheppen en creëren, dat besef is momenteel niet zo heel sterk. Geen misverstand: de utopie van Pim Fortuyn was in veel opzichten niet de mijne, maar ik herken mij wel sterk in zijn methode en zijn geloof in de kracht van ideeën.'

Internationale jihadisten ('blauwdrukutopisten') bereiden zich voor op de strijd in Mali (foto: Magharebia)

Zowel journalisten als docenten maatschappijleer prediken vaak neutraliteit en objectiviteit.

'Dat is de ziekte van de moderne tijd. Ik zie dat ook sterk terug in de journalistiek. Neem iemand als Jeroen Pauw. Alleen al door zijn gastenkeuze, de vragen die hij stelt en de onderwerpen die hij agendeert oefent hij macht uit. Natuurlijk bedrijft hij gewoon politiek, en daar is op zich ook niets mis mee, maar als hij daarop wordt aangesproken, dan zegt hij dat hij een objectieve journalist is en slechts verslag doet. In werkelijkheid behoren mensen als Jeroen Pauw, Humberto Tan en Matthijs van Nieuwkerk juist tot de machtigste politici van ons land. Ze oefenen dan wel geen directe macht uit in het parlement, maar ze agenderen, veranderen en creëren de publieke opinie wel. Dat geldt op kleinere, maar duurzamere schaal trouwens ook voor docenten maatschappijleer. Staatssecretaris Sander Dekker zei laatst nog dat onderwijzers hun leerlingen op het jaar 2032 moeten voorbereiden, met als belangrijkste vraag: hoe moeten we ons geld straks verdienen? Dat is onzin. De vraag is: hoe willen we ons geld straks verdienen? Wat voor wereld willen we hebben? Het onderwijs speelt niet alleen een voorbereidende rol, maar ook een scheppende. Ik wil af van het idee dat de markt dicteert wat we in 2032 moeten gaan doen. Een docent zou zich moeten beseffen dat hij in de

loop van zijn carrière een fikse invloed op honderden, misschien wel duizenden jongeren uitoefent. Er zijn niet veel beroepen die dat kunnen beweren. Als onderwijzer oefen je op de lange termijn dus veel macht uit. Te veel mensen zien zichzelf nu als een uitvoeringsorganisatie: ik doe gewoon wat Den Haag mij opdraagt, maar zo werkt het niet. Den Haag is onze uitvoeringsorganisatie. In je werk kun je je idealen naar voren laten komen. Daarmee bedoel ik niet dat je als docent je werk moet gebruiken als platform om je idealen aan leerlingen op te dringen. Ik geloof echter ook niet dat je neutraal kunt zijn. Dat moet je ook niet willen. Het is goed om expliciet te zijn over waar je voor staat, in plaats van je achter de schijn van objectiviteit te verbergen.'

Hoe spelen jullie hier bij *De Correspondent* op in?

'Wij hebben het nooit over het nieuws, maar over een nieuws. Wat hebben we deze week bijvoorbeeld gezien? Een aanslag in Parijs, maar ook een slachting in Nigeria. Pas geleden was er nog een Nederlandse Syriëstrijder die zich in Bagdad opblies. Dat kreeg nauwelijks aandacht. Er worden, kortom, voortdurend keuzen door de media gemaakt en dat is prima, alleen maak ze dan wel expliciet. In de praktijk wordt er vooral veel van elkaar gekopieerd. Het nieuws heeft een sterke focus op wat er slecht gaat, terwijl we

in feite in tijden van ongekende voortgang leven. Als historici op onze tijd terugblikken, dan zullen ze zich verwonderen over dat rare, chagrijnige volkje dat leefde in Luilekkerland, dat paradijs aan de Noordzee, waarin we het beter hadden dan ooit. We leven in een wereld die veel en veel rijker, veiliger en gezonder is dan voorheen, maar we leven ook in een tijd waarin je - als je het nieuws erop naslaat - het beeld krijgt dat alles juist naar de tering gaat. Dat is het probleem met onze nieuwsvoorziening. Als je meer van de wereld wilt begrijpen, dan kun je maar beter zo min mogelijk nieuws consumeren. Je wordt er dommer, dommer en dommer van, omdat je voortdurend het idee krijgt dat de uitzonderingen de regel zijn. Terrorisme is daar overigens ook een goed voorbeeld van. Ik wil mensen geen optimisme opdringen, maar het is wel belangrijk om onszelf geen angst aan te praten. Het is misschien een beetje een cliché, maar angst is nooit een goede raadgever.'

Leerlingen groeien in de wereld van vandaag op. Hoe zou u ze naar de toekomst laten kijken?

'Op de lange termijn gaat politiek over het betwijfelen van hetgeen we vanzelfsprekend vinden. Vraag leerlingen eens om uit te zoomen en kijk ook eens drie eeuwen terug. Er waren toen zoveel dingen die we nu barbaars vinden. We heb-

BRAM VAN OJIK (GROENLINKS)

MOTIE

(foto: Adriaan van Dam)

JEROEN PAUW, HUMBERTO TAN EN MATTHIJS VAN NIEUWKERK BEHOREN TOT DE MACHTIGSTE POLITICI VAN ONS LAND

ben nu zoveel dromen gerealiseerd die toen absurd leken. Vooruitgang begint altijd bij de gekkies. Die 15- en 16-jarigen van nu gaan het einde van de eenentwintigste eeuw meemaken. Zij maken straks een wereld mee die er niet alleen in technologisch opzicht totaal anders uitziet, maar ook in sociaal en moreel opzicht onherkenbaar is veranderd. Misschien is vlees eten straks wel verboden, is de werkweek zwaar ingekort of zijn de grenzen verdwenen. Zulke veranderingen komen niet uit Den Haag en kun je ook niet voorspellen op basis van een peiling van Maurice de Hond. Dat is voor mij een van de grote lessen van de geschiedenis. De wereld die we nu hebben is niet vanzelfsprekend. Het kan anders - en dat gaat stapje voor stapje. Het is vaak niet eens een kwestie van grote leiders of grote intellectuelen. Je hoeft geen groot denker te zijn om een groot idee te hebben. Iedereen speelt zijn eigen kleine rol. Als je dat besef bij leerlingen kunt aanwakkeren, dan gaan ze ook anders naar hun eigen leven kijken.' ♦

VRIJHEID BESCHERM JE NIET DOOR VRIJHEID IN TE PERKEN

Het nieuwe jaar was nog geen week oud toen Europa werd opgeschrikt door de barbaarse aanslagen op cartoonisten, journalisten, agenten en mensen van Joodse afkomst in Parijs. Een aanslag op onze vrijheid. Die aanslag is gelukkig mislukt. Wij zijn juist meer vastberaden geworden om onze waarden te verdedigen: dat je vrij bent om te zijn wie je wilt, te geloven wat je wilt en te zeggen wat je wilt.

De nasleep van deze afschuwelijke gebeurtenis heeft echter ook laten zien dat er verschillend wordt gedacht over hoe we onze vrijheid moeten beschermen. We zijn nu 'in oorlog', wordt er gezegd. Er wordt geopperd onze vrijheden te beschermen door nationaliteiten af te nemen, passagiersgegevens uit te wisselen, grenscontroles te verscherpen, demonstratievrijheid in te perken en 'oorlogsrecht' toe te passen.

Dat lijkt mij niet de goede reactie. We moeten niet aan alle, onschuldige, burgers vragen om een deel van hun privacy en vrijheid op te geven in de hoop daardoor geradicaliseerde individuen op te sporen. Dat is ongericht en weinig effectief. Vrijheid bescherm je niet door vrijheid in te perken.

In plaats van vrijheden op te geven, zouden we veel meer de maatschappij moeten mobiliseren. We moeten voorkomen dat jongeren radicaliseren, dat ze zich buiten de rechtstaat plaatsen. Dat is een taak voor ons allemaal. Deze jongeren hebben ouders, burens, leraren. In de buurt werken jongerenwerkers, wijkagenten en welzijnswerkers. Zij weten wat er speelt. Zij kunnen deze jongeren aanspreken en kansen bieden, maar ook ingrijpen wanneer jongeren het verkeerde pad op dreigen te gaan. Daarom, geachte lezer, de volgende motie:

De samenleving,

gehoord de beraadslaging,

overwegende, dat ieder individu in onze maatschappij een rol kan spelen in het voorkomen van radicalisering,

vraagt iedereen zich in te zetten tegen radicalisering en vóór een inclusieve en vrije samenleving,

en gaat over tot de orde van de dag. ♦

DE ROL VAN DE PROVINCIE

PROVINCIE, MAAR GEEN SUPERPROVINCIE

De provincie heeft belangrijke taken op het gebied van ondermeer ruimtelijke ordening, vervoer en milieu. Toch is het voor velen de meest onbekende bestuurslaag. Janet Duursma gaat nader in op de rol van de provincie: wat doet de provincie nu eigenlijk?

JANET DUURSMa

In 1588 werd de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden opgericht. Deze zeven verenigde Nederlanden vormden wat nu provincies worden genoemd. Het woord *provincie* stamt af van het Latijnse *provincia* (wingewest). De provincies waren gebieden die economisch werden geëxploiteerd. De opbrengsten kwamen overwegend ten goede aan de overheid. Het aantal provincies is in de loop van de tijd gegroeid van zeven naar twaalf. De provincie heeft haar eigen wetgevende en uitvoerende organen: de Provinciale Staten en de Gedeputeerde Staten.

PROVINCIALE STATEN

De Provinciale Staten zijn de volksvertegenwoordigers van de provincie. Zij bepalen in hoofdlijnen het beleid van de provincie en controleren de Gedeputeerde Staten. Om deze taken goed uit te kunnen voeren hebben zij een aantal bevoegdheden die in de Provinciewet zijn vastgelegd. Zo hebben zij, evenals hun collega-volksvertegenwoordigers in de gemeenteraad en Tweede Kamer, het recht van initiatief, het recht van motie en het recht van amendement. Om hun controlerende taak uit te oefenen hebben zij het vragenrecht, het recht van interpellatie en het recht van enquête. Voor een goede vervulling van hun taken kunnen zij een beroep doen op ambtelijke ondersteuning. De Provinciale Staten spelen ook een belangrijke rol in het landsbestuur doordat de gezamenlijke Provinciale Staten de 75 leden van de Eerste Kamer kiezen. De leden van Provinciale Staten worden rechtstreeks gekozen door de kiesgerechtigde inwoners van de provincie. Het aantal Statenleden is gerelateerd aan het aantal inwoners: Flevoland en Zeeland hebben het minste aantal Statenleden (39), Noord-Brabant, Noord-Holland en Zuid-Holland tellen het grootste aantal leden (55).

GEDEPUTEERDE STATEN

Veruit de meeste wetsvoorstellen waar de Provinciale Staten zich over buigen zijn afkomstig van de Gedeputeerde Staten. Het college van Gedeputeerde Staten is verantwoordelijk voor de uitvoering van aangenomen wetsvoorstellen. Gedeputeerde Staten voeren eveneens een groot aantal regelingen van de rijksoverheid uit: de medebewindstaken. Bovendien houden ze

toezicht op de gemeenten. De dualisering geldt ook voor de provincie: gedeputeerden mogen geen lid van Provinciale Staten zijn. De Commissaris van de Koning is daarentegen zowel voorzitter van de Provinciale Staten als van de Gedeputeerde Staten.

TAKEN

De provincie draagt de verantwoordelijkheid voor onder meer de inrichting van het landelijk gebied, bereikbaarheid en de regionale werkgelegenheid. In grote lijnen dragen zij verantwoordelijkheid voor:

1. *Duurzame ruimtelijke ontwikkeling, waaronder waterbeheer*
De provincie bepaalt hoe onze omgeving wordt ingericht. Zijn er voldoende woningen, kan een bedrijventerrein verder uitbreiden en krijgt de natuur wel voldoende ruimte? De provincie weegt deze belangen af en maakt keuzen die in het belang van de regio zijn. Daarnaast is zij verantwoordelijk voor het beheer van de vaarwegen en het grondwater en voor voldoende schoon drinkwater en een goede zwemwaterkwaliteit.
2. *Milieu, energie en klimaat*
De provincie zorgt er ook voor dat de omgeving veilig en schoon is. Zo werkt zij samen met gemeenten aan schone lucht en een schone bodem en ziet zij toe op de productie en het transport van gevaarlijke stoffen. Ook stimuleert de provincie de productie van duurzame energie en beschermt zij ons landschap tegen de gevolgen van klimaatverandering.
3. *Vitaal platteland*
Provincies zorgen voor de versterking van natuur, recreatie, landbouw, milieukwaliteit en sociaaleconomische vitaliteit. Zij werken daarbij nauw samen met gemeenten en maatschappelijke organisaties, zoals Natuurmonumenten.
4. *Regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer*
Een goede regionale bereikbaarheid is een belangrijke taak van de provincie. Zij is verantwoordelijk voor de aanleg en

Een goede regionale bereikbaarheid is een belangrijke taak van de provincie
(foto: Janet Duursma)

het onderhoud van verbindingswegen, tunnels en bruggen. Daarnaast bepaalt de provincie welke bedrijven het regionale bus- en treinvervoer in de provincie mogen verzorgen.

5. Regionale economie

De provincie zet zich in voor een sterke regionale economie. Een goede werkgelegenheid binnen de regio is daarbij het hoofddoel. Om dit te bereiken investeert de provincie in een gunstig vestigingsklimaat voor bedrijven en werknemers. De provincie zorgt daarbij voor samenwerking met universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten.

6. Culturele infrastructuur en monumentenzorg

Kunst, cultuur en geschiedenis vinden we overal om ons heen. De provincie zorgt ervoor dat culturele voorzieningen goed toegankelijk zijn en blijven. De provincie is daarbij verantwoordelijk voor monumentenzorg en cultuureducatie voor jongeren en ondersteunt gemeenten bij taken op het terrein van erfgoed en archeologie.

7. Kwaliteit van het openbaar bestuur

De provincie zorgt voor een goed openbaar bestuur op lokaal niveau. Zo wordt bijvoorbeeld toezicht gehouden op de gemeentefinanciën. Ook heeft de Commissaris van de Koning een rol bij burgemeestersbenoemingen en worden de Gedeputeerde Staten ingeschakeld bij conflicten tussen gemeenten.

SUPERPROVINCIES

Het kabinet-Rutte-Asscher was van plan de huidige twaalf provincies op termijn tot vijf landsdelen terug te brengen. De waterschappen zouden bij die landsdelen worden gevoegd. De gedachte hierachter was dat de verhouding tussen de macht van gemeenten en provincie door de gemeentelijke herindelingen uit balans was geraakt. De grotere gemeenten vragen, zo was de overweging, ook om een sterkere provincie. Eind 2012 is het kabinet gestart met de procedure voor de herindeling van de provincies Flevoland, Noord-Holland en

Utrecht. Op dit voorstel kwam echter zoveel kritiek (zowel van burgers als van provinciale en gemeentelijke overheden) dat het kabinet dit voorstel uiteindelijk niet heeft ingediend. Dit betekent dat de herindelingsprocedure per direct is beëindigd.

DECENTRALISATIE VAN TAKEN

De provincies waren de afgelopen twintig jaar verantwoordelijk voor de provinciale jeugdzorg. Per 1 januari 2015 is de jeugdzorg overgegaan naar de gemeenten. Provincies staan achter de transitie van de jeugdzorg naar de gemeenten, want hierdoor komen preventie en zorg bij elkaar. Ook kan alle benodigde zorg tegelijk en integraal aan gezinnen worden geboden, omdat niet alleen de provinciale jeugdzorg, maar ook de overige onderdelen van de jeugdzorg naar de gemeenten worden overgeheveld. Bovendien wordt daarmee de verbinding met de andere decentralisaties gelegd in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), Werk en Inkomen en met Passend Onderwijs.

INKOMSTEN

Provincies krijgen elk jaar geld uit het Provinciefonds van het Rijk om een deel van hun uitgaven te betalen: de algemene uitkering. Bij de verdeling van het provinciefonds over individuele provincies gebruikt het Rijk onder meer de volgende maatstaven: het aantal inwoners, de oppervlakte van de provincie, kilometers weglengte en de grootte van de watergebieden. Het provinciebestuur legt jaarlijks verantwoording af over de besteding van de middelen aan Provinciale Staten. ◆

Over drie van de provinciale taken zijn educatieve filmpjes gemaakt die goed bruikbaar zijn in een les over de taken en bevoegdheden van de provincie:

- www.youtube.com/watch?v=Un2TInNFiuk
- www.youtube.com/watch?v=Ssy108qE8gI
- www.youtube.com/watch?v=OI5KDX945EA

IN GESPREK MET FRIESE GEDEPUTEERDE JOHANNES KRAMER

'DE PROVINCIE VERRICHT MAATWERK'

De provincie Fryslân is het huis van de Friezen. Wie kan er beter op het huis passen dan de eigenaar? *Maatschappij & Politiek* sprak met de partijleider en gedeputeerde Johannes Kramer van de Fryske Nasjonale Partij (FNP) over zijn rol in de provinciale politiek en de verbetering van het politiek stelsel.

DAAN VAN DER HOEK

Na de oprichting in de jaren zestig is bij een lauw biertje weleens geroepen dat Friesland onafhankelijk moest worden, maar dit is nooit een van onze standpunten geweest. Inmiddels zijn wij een volwassen politieke partij, met als speerpunten de Friese taal, cultuur en sporten. Wij zijn niet eenzijdig en spreken dan ook steeds meer mensen aan. Voor het eerst in onze geschiedenis maken wij nu deel uit van het provinciebestuur', zegt Johannes Kramer.

PORTEFEUILLE

Als gedeputeerde heeft Kramer een vrij brede portefeuille: 'Natuur is een belangrijk speerpunt. Zo moet het IJsselmeer weer een kraamkamer voor de Waddenzee worden. Door een gat in de Afsluitdijk te maken kan de vismigratie op gang komen. Zo heb ik, om dit project te doen welslagen, naar samenwerking met gemeenten, de provincie Noord-Holland en het Rijk gezocht'. Daarnaast houdt de gedeputeerde zich bezig met de ontwikkeling van een ecologische hoofdstructuur. 'Daarvoor moet er land van boeren worden opgekocht en in natuur worden omgezet zodat in Nederland uiteindelijk een aaneengeschaald natuurgebied ontstaat', aldus Kramer, 'Ook zijn wij als provincie verantwoordelijk voor een goede aanbesteding van het openbaar vervoer waardoor er een goed en milieuvriendelijk openbaar vervoer in de provincie is. Een mooi voorbeeld is een initiatief waarin een zorginstelling, vrijwilligers en de provincie samenwerken om kleine autoritjes binnen de gemeentegrenzen naar supermarkt of familie te faciliteren. Ouderen zijn zo in staat zijn om in het geliefde dorp te blijven wonen. Als provincie verrichten wij maatwerk.'

WERKWEEK GEDEPUTEERDE

Kramer zegt dat hij een ontzettend drukke baan heeft. Op maandag heeft hij intern overleg met zijn ambtenaren (Wat speelt er op dat moment? Moeten wij

Johannes Kramer (midden) is medeverantwoordelijk voor de aanbesteding van het openbaar vervoer

erop reageren? Welke besluiten moeten worden genomen?). Op dinsdag overlegt de gedeputeerde met het college: 'Daar wordt eveneens de actuele situatie besproken. Ook belangrijk is het contact met Den Haag. Moet er een bepaalde brief aan de minister worden verstuurd? Hoe gaan we de onderhandelingen met Den Haag aan? Dinsdagmiddag is er een vaste persconferentie en 's avonds is er overleg met de fractie. Op woensdag is de Statendag met vergaderingen in commissies of met de Staten als geheel. Donderdag staat gereserveerd voor het overleg in Den Haag of Utrecht met collega-gedeputeerden die over hetzelfde onderwerp gaan. Zo kunnen we gezamenlijk met één voorstel richting de minister komen. Vrijdag is de dag van het directe contact met de burger, met werkbezoeken en openingen.'

BESTUURSLAGEN

Kramer noemt een grote noordelijke superprovincie onwenselijk: 'Dan kun je net zo goed Nederland bij Duitsland plakken! Waar ben je dan nog? Deze gemeenschap verdient een eigen bestuur. Dit maakt het bestuur behapbaar voor het volk en is het ook gemakkelijk benaderbaar'. Als het om de rol van de provincie in het politieke bestel gaat, vindt Kramer het jammer dat alle lagere overheden tegenwoordig aan de ketting zijn gelegd: 'Alleen in Roemenië zijn gemeenten nog afhankelijker van de centrale overheid. Er is veel teveel bij de mensen weggehaald:

scholen, ziekenhuizen en woningbouwcoöperaties. Dat is helemaal uit de hand gelopen, met directeuren die in Maserati's rijden en dat soort onzin'.

De provincie heeft een belangrijke rol op het gebied van natuur en ruimte. Water hoort daar als sturend element bij. Kramer: 'De waterschappen mogen worden opgeheven! Dat scheelt meteen een heleboel geld en het is ook veel logischer aangezien de provincie al het beleid maakt en het waterschap een uitvoerende organisatie is'. Volgens de gedeputeerde heeft de provincie met name op het gebied van ruimtelijke ordening een regiofunctie. Daarnaast heeft de provincie op het gebied van de gemeentelijke financiën een toezichthoudende rol en heeft het invloed bij de aanstelling van burgemeesters. 'Overigens ben ik van mening dat de dergelijke functionarissen gewoon door het volk moeten worden gekozen', aldus Kramer.

EERSTE KAMER

Kramer stelt dat de Eerste Kamer de vertegenwoordiging van de provincies is, maar tegenwoordig door in de Tweede Kamer gemaakte afspraken wordt gegijzeld: 'In de hele Kieswet wordt niet over partijen gesproken, maar over personen. Er zouden gewoon vijf Kamerleden moeten kunnen worden gekozen die in bijvoorbeeld een Friese of Drentse fractie zitten. Daardoor krijg je een sterker onderscheid met de Tweede Kamer, doet de Eerste Kamer beter zijn werk en ontstaat er een betere binding met de burger. Ideaal is een districtenstelsel waarbij het land wordt opgedeeld in grote districten, waaruit door middel van evenredige vertegenwoordiging vijf of tien vertegenwoordigers worden afgevaardigd'. Nederland moet volgens Kramer veel minder centralistisch worden bestuurd: 'Zo zijn wij ook niet tegen Europa. Wij geloven in een federatie van volkeren en gemeenschappen. Nationale staten hebben al genoeg ellende veroorzaakt. Breng het bestuur terug naar waar het hoort: de mensen.' ♦

HET BELANG VAN WATERSCHAPPEN

DROGE VOETEN MOGEN WAT KOSTEN

Een witte enveloppe met het logo van Waternet valt op de mat. 'Joepie, weer een factuur!', roep ik cynisch tegen niemand in het bijzonder. Mijn jongste zoon reageert toch. 'Waar is die factuur voor, papa?'. 'Voor het Waterschap, ze zorgen ervoor dat we onze voeten droog houden', antwoord ik. Hij denkt even na en vraagt met zijn immer nieuwsgierige houding: 'Wie is ze dan precies?'. Ooit heb ik op school en de lerarenopleiding geleerd dat de Waterschappen de vijfde bestuurslaag vormen. Ik moet aan mijn zoon toegeven dat mijn parate kennis is weggezakt. Tijd voor een opfrisbeurt.

DOUWE VAN DOMSELAAR

De Overdiepse Polder is één van de ruim dertig plaatsen waar het rijksprogramma *Ruimte voor de Rivier* het rivierengebied tegen overstromingen beschermt (Bron: Rijkswaterstaat / Aeroview Rotterdam)

Nederland kent 24 Waterschappen die alle een zelfde taak hebben: waterbeheer. Enerzijds zorgt het waterschap voor de aan- en afvoer van water, anderzijds voor de zuivering van rioolwater en voor het onderhoud van waterkeringen zoals dijken en duinen. Een aantal waterschappen beheert ook wegen, zoals fietspaden door polders, en vaarwegen.

WATERSCHAP

Elk waterschap wordt bestuurd door een dijkgraaf.¹ Een dijkgraaf wordt niet gekozen, maar door de Kroon (Koning en Ministers) voor een periode van zes jaar benoemd. De Dijkgraaf zit het dagelijks bestuur van het Waterschap voor en heeft hierin vijf collega-bestuurders (ook wel heemraden genoemd).

Het algemeen bestuur bestaat uit achttien tot dertig leden (dit verschilt per waterschap) en controleert het dagelijks bestuur. Niet al deze bestuurders worden gekozen! Elke vier jaar kiezen de ingezetenen (burgers) een deel van deze algemene bestuurders. Een ander deel van de zetels is geborgd. Deze bestuurders worden niet via verkiezingen gekozen. Hun zetels

zijn bedoeld voor vertegenwoordigers van bedrijfs-, agrarische (ingelanden) en natuurbelangen.

Waterschappen ontvangen geen geld van de Rijksoverheid en heffen daarom belasting. Dit bedrag verschilt per waterschap. Ook is het belastingtarief verschillend. Woningbezitters (ingezetene) betalen meer dan huurders en voor boeren (in-gelanden) geldt bijvoorbeeld een tarief per hectare grond dat zij bezitten of pachten.

WATERBERGING

Met de opwarming van de aarde en de daaraan gerelateerde toename van regenval is de rol van het waterschap volledig gerevitaliseerd. Naast (ondermeer) de bestrijding van muskusratten, de opschoning van rivieren en het diervriendelijk maken van oevers zijn waterschappen vooral bezig met de realisatie van plekken voor waterberging. Binnen het project *Ruimte voor de rivier* wordt op dertig locaties aan waterbergingsplekken gewerkt. Bij een te hoge waterstand in de rivieren worden deze bergingsplekken onder water gezet om wateroverlast en schade elders te voorkomen. Als de waterstand zakt kan het geborgde water weer terug de rivier in. Geen strijd tegen de zee maar tegen rivieren. In feite is het een nieuw Deltaplan.

ONZICHTBAAR MAAKT ONBEKEND

Wat merkt de gewone burger van het waterbeheer? Mijn eigen provincie (Noord-Holland) wordt aan drie kanten door water omgeven en ligt voor het grootste deel onder de zeespiegel. Dichter bij huis is *mijn* waterschap (ik woon in Amsterdam) Amstel, Gooi en Vecht verantwoordelijk voor een gebied met 1,4 miljoen inwoners en het hart van onze landelijke infrastructuur. Onzichtbaar maakt onbekend. We merken pas wat van de taak van het Waterschap als het misgaat en dat gaat het eigenlijk bijna nooit. Het is de taak van alle docenten maatschappijleraar om ten tijde van de verkiezingen het belang van het waterschap weer eens flink voor het voetlicht te brengen. Want belangrijk zijn ze! Ik betaal de factuur: droge voeten mogen wat kosten! ♦

Noot

1. Sommige Waterschappen worden Hoogheemraadschap genoemd. De dijkgraaf wordt soms (als er geen dijken zijn) *watergraaf* genoemd.

IN GESPREK MET COMMISSARIS VAN DE KONING MAX VAN DEN BERG

DE COMMISSARIS MAAKT HET VERSCHIL

De Commissaris van de Koning is de constante factor in het provinciaal bestuur. Hij is zowel voorzitter van de Gedeputeerde Staten ('regering') als van de Provinciale Staten ('parlement'). Max van den Berg bekleedt deze functie in Groningen sinds 2007.

WOLTER BLANKERT

'Als Commissaris van de Koning sta je boven de partijen, je bent in de eerste plaats de vertegenwoordiger van de provincie, van de bevolking. Je wordt weliswaar benoemd door de Kroon, maar ook hier (net als bij een burgemeestersbenoeming) heeft de praktijk zich zo ontwikkeld dat de provinciale volksvertegenwoordiging de doorslag geeft. De Provinciale Staten maken de profielschets en benoemen de vertrouwenscommissie die de voordracht opstelt. Bij een eenduidige voordracht zal de regering daar niet gauw van afwijken', aldus Max van den Berg.

COMMISSARIS LATEN VALLEN?

'Als je vasthoudt aan het principe van onpartijdigheid, lijkt een botsing met Provinciale Staten weinig waarschijnlijk. Een belangrijke taak is het optreden als bemiddelaar tussen de rijksoverheid en de gemeenten. Zo heb ik regelmatig overleg met 'Den Haag' en met de drieëntwintig gemeenten hier in de provincie. Een taak daarbij is goed bestuur te bevorderen en dus misstanden tijdig te onderkennen. Wij zitten daarvoor op de goede afstand, de rijksoverheid niet.

Fusies van provincies lijken weinig zinvol. Dat Friesland een eigen identiteit heeft, wordt algemeen erkend. Bij een fusie met

alleen Drenthe schieten we weinig op. Bovendien vindt er steeds meer samenwerking plaats met het Duitse grensgebied, dus juist over de grens. Nu de gemeenten steeds groter worden, wordt het voor de bewoners lastig zich daarmee te identificeren. De provincie biedt dan houvast. Groningers voelen zich Groninger, met eigen historische tradities. Wij hebben geen bestuurlijke taken die beter in groter verband kunnen worden uitgevoerd. Bij gemeenten ligt dat anders. Naast de stad Groningen zijn er 22 andere gemeenten met gemiddeld nog geen 20.000 inwoners, te weinig voor het huidige takenpakket. Dat aantal moet terug naar vijf of zes gemeenten. Qua inwonertal gaat het dan nog niet om enorme aantallen, maar de afstand tussen de verschillende kernen binnen de gemeente wordt erg groot. Daarom willen we de gemeentelijke taken over die kernen spreiden, zodat het bestuur dicht bij de burger blijft. Dat is het belangrijkste, dat de mensen zich betrokken blijven voelen bij hun bestuur. Op gemeentelijk niveau proberen we dat in nieuwe vormen te gieten, op provinciaal niveau in de traditionele vorm.'

WAAROM STEMMEN?

'De opkomst is hier altijd redelijk geweest, na Friesland de hoogste. Dat onderstreept dat men zich met het provinciaal

Max van Den Berg studeerde sociologie in Groningen. Al tijdens die studie trad hij op de voorgrond als actief lid van de linkervleugel van de Partij van de Arbeid. Na zijn afstuderen in 1970 werd hij wethouder van een links programmacollege (toen een noviteit), waarbij hij erin slaagde zijn verkeersplan aangenomen te krijgen. Hierdoor kreeg Groningen als eerste stad een deels autovrij centrum. Van 1979 tot 1986 was hij voorzitter van de PvdA, met al of niet vermeende grote invloed achter de schermen. In 1986 trok hij zich tot veler verbazing terug uit de actieve politiek om directeur van Novib te worden, maar al eerder had hij onderzoek gedaan in Latijns-Amerikaanse krottenwijken. Van 1999-2007 was hij Europarlementariër. In 2007 werd hij Commissaris van de Koning(in) in Groningen en in 2013 herbenoemd tot zijn pensionering in 2016.

Commissaris van de Koning in Groningen Max van den Berg (foto: Wolter Blankert)

bestuur kan identificeren. Vanzelfsprekend ligt de opkomst lager dan bij de landelijke verkiezingen. Tegen het mediageweld dat dan losbarst kunnen wij niet op. Bovendien raken sommige landelijke maatregelen de mensen meer dan provinciale, maar de provincie gaat bij voorbeeld over natuur en milieu, onderwerpen die bij de mensen leven. Partijen denken daar verschillend over. Soms komt het heel dichtbij huis: komt daar een natuur- of een recreatiegebied? Ook bij het stimuleren van werkgelegenheid speelt de provincie een belangrijke rol. De een zal de inspanningen van het zittende college meer waarderen dan de ander. Wij hebben geen afspiegelingscollege, er is een redelijk sterke oppositie, zodat er wat te kiezen valt.'

AARDBEVING

'Als mijn voornaamste taak zie ik het samenbinden van mensen. Alles draait uiteindelijk om mensen, waarbij iedereen zo veel mogelijk het gevoel krijgt dat hij tenminste is gehoord. Dat speelt bij de gemeentelijke herindeling, de betrokkenen moeten zelf de noodzaak inzien. Dat geldt in sterke mate bij het samen optrekken om de gevolgen van de aardbevingen (sinds 2012) op een acceptabele manier op te lossen. Bij de bodemdaling, die al veel eerder optrad, zijn wij daar redelijk in geslaagd. Je kunt nooit iedereen tevreden stellen, maar de schade aan gebouwen en infrastructuur lijkt op een bevredigende wijze hersteld of vergoed. Bij de aardbevingen ligt het gecompliceerder, omdat we niet weten wat de toekomst voor ons in petto heeft. Duidelijk is dat alle schade ruimhartig moet worden vergoed. Ook psychische schade is niet zo vergezocht. De aardbevingen hebben tot grote onzekerheid geleid. Groningen deed het de laatste jaren goed, de stad uitstekend. Allerlei cijfers die negatief van de landelijke afweken trokken bij, ook het werkloosheidspercentage; afgezien van enkele gebieden. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) ziet een behoorlijke groeipotentie voor onze regio. We moeten afwachten of die opgaande lijn aardbevingbestendig is. Aanvankelijk was het antwoord van de rijksoverheid beneden de maat, maar nu gloort er licht aan het eind van de tunnel.'

ONAFHANKELIJK?

'Groningen onafhankelijk, zelf de aardgasbaten van 10 miljard euro per jaar incasseren? Dat leeft hier niet. Daar zijn Groningers te nuchter voor. Wij voelen ons volledig Nederlander en stellen de Nederlandse wetgeving (waarbij bodemschatten staatsbezit zijn) niet ter discussie, maar wij willen zeker niet opdraaien voor de schadelijke gevolgen van de aardgaswinning. Dat lijkt toch alleszins redelijk. Daarom moet er heel veel worden gedaan: alle schade moet degelijk worden hersteld en er moeten preventieve maatregelen worden getroffen om zo veel mogelijk een eind aan de onzekerheid te maken. Dat kan gemakkelijker bij nieuwbouw dan bij bestaande gebouwen, maar ook daar zal het moeten gebeuren. Scholen moeten zonder meer veilig zijn, maar ook andere gebouwen. Groningen heeft veel monumenten, kerken et cetera. Daarbij gaat het om kostbare ingrepen, maar we willen ons erfgoed niet kwijt. Wij komen niet bedelen in Den Haag. We willen doodgewoon dat de schadelijke gevolgen worden hersteld. De aardgasbaten bieden voldoende ruimte, maar men moet van het idee af dat de lusten voor heel Nederland zijn en de lasten alleen voor Groningen. Zonneklaar is dat de provincie hier een belangrijke taak heeft, met mij als woordvoerder.'

TERUGBLIK

Van jongs af heeft mijn vader mij meegegeven dat ieder mens telt. Dat is een les die ik graag wil doorgeven. Het lijkt mij goed als leraren maatschappijleer hun leerlingen ervan doordringen dat ze het verschil kunnen maken. In het begin van mijn politieke carrière ben ik wel door muren gegaan, omdat ik niet besepte dat die er waren. Denk nooit dat oplossingen onmogelijk zijn. Gemeentepolitiek, dichtbij de mensen, is voor mij altijd belangrijk geweest, maar dat stond intense betrokkenheid met de wereld niet in de weg. Daarom was mijn overstap van de landelijke politiek naar de Novib best logisch. Als Europarlementariër vreesde ik even in een bureaucratisch moeras verzeild te raken, tot ik besepte dat we ons ook daar met mensen bezighouden. Als Commissaris van de Koning kan ik dat allemaal nog eens in de praktijk brengen, een fantastische toegift. ♦

DIVERGENTIE VAN SOCIALE KLASSEN EN STEMGEDRAG

ARBEIDER STEM NIET LANGER LINKS

Dat de sociale klasse van mensen een stevige impact op hun stemkeuzen heeft is in de sociale wetenschappen bijna een dogma. Maar waarom maken vele arbeiders bizar genoeg een stemkeuze die van een dokter of een president-directeur zou kunnen worden verwacht en andersom? Zijn dit louter willekeurige verschillen tussen mensen of zit er een bepaalde logica achter?

LORENZO D'HOOGHE, PETER ACHTERBERG EN TIM REESKENS

Naar de impact van sociale klassen op het sociale en maatschappelijke leven is reeds decennialang onderzoek gevoerd, met name rond de invloed van deze klassen op allerlei economische, culturele en psychologische fenomenen. Max Weber, een van de grondleggers van de sociologie, omschreef een sociale klasse als een groep mensen met een gedeelde positie op de markt en, daaruit volgend, gelijkaardige levenskansen. Hoewel de term sociale klasse bij de meeste mensen wel bekend in de oren klinkt, is het voor velen een relatief vaag en abstract begrip. Het is niet meteen zichtbaar voor het blote oog. Sociale klassen oefenen ondanks hun abstracte karakter echter wel degelijk een invloed uit op de samenleving omdat ze zogenaamde *imagined communities* of *ingebeelde gemeenschappen* zijn. De leden van deze gemeenschappen kennen niet alle andere leden en zullen ook nooit met hen allen in contact komen, maar hebben desalniettemin allemaal een beeld in hun hoofd van wat een sociale klasse is en omvat.

SOCIALE IDENTITEIT

Er wordt bij het vormen en onderhouden van het klasse-idee vooral gesteund op een imaginair beeld dat in de hoofden van mensen leeft en dat door middel van bepaalde symbolen en discoursen door politieke organisaties of vakbonden in stand wordt gehouden. Dit creëren en onderhouden van het idee van een gedeelde sociale klasse op basis van een gelijkaardige sociaaleconomische achtergrond zorgt bij mensen voor de ontwikkeling van een klassenidentiteit die deel uitmaakt van de sociale identiteit die iedereen vormt en waarbij men steeds de anderen om zich heen opdeelt in leden of niet-leden van de sociale groep; in dit geval de sociale klasse. Deze leden van een sociale klasse met een gedeelde klassenidentiteit delen ook dezelfde waarden en attitudes, dat onder meer in gelijkaardig stemgedrag resulteert.

MIGRATIE

Voor de jaren zeventig van de vorige eeuw hield dit gedeeld stemgedrag in West-Europese landen in dat de lagere of arbeidersklasse vooral op de linkse arbeiderspartijen stemde terwijl de middenklasse en hogere klasse voor de rechtse politieke partijen opteerden. De reden voor deze aan sociale klasse gerelateerde stemvoorkeuren valt te zoeken in het feit dat de linkse partijen met principes als economische herverdeling meer met de belangen van de arbeidersklasse overeenkwamen, terwijl de rechtse partijen, eerder gericht op een minder uitgebouwde welvaartstaat en een pro-vrijemarktattitude, meer aan de behoeften van de hogere klassen tegemoetkwamen. Vanaf de jaren zeventig werd de relatie tussen klasse en stemgedrag echter complexer. Door de toenemende migratie stemde de arbeidersklasse minder en minder als groep op de linkse partijen waardoor aanvankelijk de band tussen sociale klasse en politieke voorkeur leek te verdwijnen.

NIEUW-RECHTS

Een andere verklaring was het idee dat de traditionele linkse partijen hun economisch linkse programma met een positieve attitude tegenover migranten combineerden en daardoor bepaalde arbeiders afstootten. Een multidimensionale benadering (waar economisch en cultureel stemgedrag afzonderlijk werden geanalyseerd in relatie met sociale klasse), toonde aan dat de arbeidersklasse net als voorheen economisch links stemde maar cultureel rechts, terwijl de hogere klassen economisch nog steeds rechts stemden maar cultureel links. Concreet houdt dit vandaag de dag in dat de arbeidersklasse, net als enkele decennia geleden, nog steeds een grotere voorstander is van economische herverdeling en de welvaartstaat dan de hogere klassen. Door de toegenomen migratie en het idee (vooral binnen de arbeidersklasse) dat er concurrentie voor banen met migranten is - vaak gekoppeld aan een aversie voor de religieuze en culturele waarden van migranten - is het echter zo dat deze klasse cultureel

rechtser stemt. In het politieke landschap is in het kader hiervan door heel Europa sinds enkele decennia de opkomst zichtbaar van zogenaamde 'nieuw-rechtse' partijen die op economisch vlak vaak linkse principes hanteren, maar tegelijkertijd ook zeer kritisch zijn ten opzichte van migranten en andere culturen.

THOMAS-THEOREMA

Hoewel al deze onderzoeken naar het verband tussen de sociale achtergrond het electoraal gedrag van mensen interessante resultaten hebben opgeleverd, is de steeds terugkerende beperking het feit dat er quasi altijd¹ wordt uitgegaan van de zogenaamde *Klasse an sich*, oftewel de sociale klasse gebaseerd op een algemeen criterium zoals beroep of inkomen. Met de *Klasse für sich*, of de persoonlijke identificatie van mensen met een sociale klasse, wordt dan geen rekening gehouden. Zoals al eerder aangehaald zorgt een klassenidentiteit voor een gemeenschappelijk delen van waarden en attitudes met andere leden van die sociale klasse. Dit werkt echter alleen als mensen zich ook daadwerkelijk met hun eigen sociale klasse identificeren. Dit neemt meer en meer af. Een groot deel van de bevolking identificeert zich immers met een andere sociale klasse dan diegene waartoe ze in realiteit behoren. Voor de gevolgen van deze divergentie - of uiteenlopen van de objectieve of *echte* sociale klasse van mensen en de subjectieve identificatie met een sociale klasse voor stemgedrag - is er slechts beperkte aandacht in het sociaalwetenschappelijk onderzoek. Een centraal idee binnen de sociale wetenschappen dat in dit verhaal heel relevant is, is het Thomas-theorema, hetwelk stelt: *If men define situations as real, they are real in their consequences*. Met andere woorden: de perceptie die mensen van de werkelijkheid hebben beïnvloedt hun gedrag en aangezien steeds meer mensen zich identificeren met een andere sociale klasse dan die klasse waartoe ze echt behoren ligt het voor de hand dat dit ook gevolgen voor hun keuze in het stemhokje heeft.

DIVERGENTIE

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden analyseerden wij bij 18.000 mensen uit achttien landen van de Europese Unie in hoeverre er een divergentie van klassen voorkomt en wat de gevolgen hiervan voor het stemgedrag zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat wanneer mensen de keuze tussen *arbeidersklasse*, *middenklasse* of *hogere klasse* hebben ongeveer de helft zich met een andere klasse identificeert dan hun objectieve sociale klasse. Van diegenen die zich met een andere klasse identificeren schat iets meer dan de helft zichzelf in een hogere sociale klasse in en iets minder dan de helft vereenzelvt zich met een lagere klasse. Uit de resultaten komt naar voren dat deze divergentie een grote invloed heeft. Zowel bij een unidimensionale of algemene kijk op stemgedrag door middel van een algemene links-rechtsschaal als bij economisch stemgedrag is het zo dat de subjectieve sociale klasse van mensen een heel duidelijke predictor is van de electorale keuze die mensen maken. Bij cultureel stemgedrag werd geen invloed gevonden. Los van de werkelijke sociale klasse waartoe iemand behoort, vertonen diegenen die zich met de arbeidersklasse identificeren gelijke stempatronen. De subjectieve arbeidersklasse stemt namelijk beduidend linkser dan de middenklasse en de hoge klasse. Meer concreet: mensen met uiteenlopende beroepen als bediende, leerkracht, manager of dokter, maar met als gemeenschappelijke factor dat ze zich

De band tussen sociale klassen en politieke voorkeur is niet meer vanzelfsprekend. (illustratie: Rob Nelisse/FNV Bondgenoten)

allen met de arbeidersklasse identificeren, stemmen als de echte arbeiders die zich ook arbeider wanen. Omgekeerd komt hetzelfde patroon terug: diegenen die op basis van hun beroep tot de arbeidersklasse behoren maar zich toch met de hoge klasse identificeren, stemmen ook als diegenen in de hoge klasse. Het is dus niet de echte sociaaleconomische achtergrond van mensen die bepaalt hoe ze stemmen, maar wel hun eigen opvatting over hun positie in de samenleving.

PERCEPTIE

Het feit dat het originele verwachtingspatroon uit het oudere onderzoek, met een economische linkse arbeidersklasse en rechtse hogere klasse, bevestiging vindt, toont aan dat klassengebonden stemgedrag nog steeds een zeer relevante factor is bij het begrijpen van politiek gedrag. Doordat steeds meer mensen zich met een andere sociale klasse dan hun objectieve sociale klasse identificeren, kan de relatie tussen sociale klassen en stemgedrag echter niet meer worden begrepen door enkel naar het beroep dat mensen uitoefenen te kijken, maar dient ook de door hun persoonlijke ervaring van de realiteit te worden meegenomen. De perceptie die mensen van de wereld om zich heen hebben - hoe ver dit ook van de realiteit is verwijderd - stuurt hun stemkeuzen en is bij het begrip van verkiezingsresultaten of politieke ontwikkelingen van vitaal belang. ♦

Noot

1. Een pionierstudie in het bekijken van de gevolgen van een afwijking tussen de objectieve en subjectieve sociale klasse voor stemgedrag is: B. Sosnaud, D. Brady & S.M. Frenk, 'Class in name only: Subjective class identity, objective class position, and vote choice in American presidential elections', in: *Social Problems*, 60 (2013) 1, 81-99.

Lorenzo D'Hooge, Peter Achterberg en Tim Reeskens zijn verbonden aan het departement Sociologie van Tilburg University en zijn respectievelijk promovendus, hoogleraar en universitair docent.

ZUID-HOLLANDSE STEM ZWAARDER DAN GRONINGSE STEM

Zoals iedere docent maatschappijleer weet kiezen de leden van de Provinciale Staten de leden van de Eerste Kamer, maar hoe werkt dat precies?

EDDY HABBEN JANSEN

De leden van Provinciale Staten komen op dinsdag 26 mei per provincie bijeen om de Eerste Kamer te kiezen. Dat gebeurt met stembiljetten en een rood potlood. In 2011 kon het Noord-Hollandse Statenlid Wim Cool het rode potlood niet vinden en stemde met een blauwe pen. Zijn ongeldige stem kostte D66 een zetel in de Eerste Kamer. Bij dezelfde verkiezingen zou een Statenlid voor de Partij voor Zeeland door de premier zijn aangemoedigd om op een van de regeringspartijen te stemmen. Afgezien van dit soort incidenten laat de uitslag zich goed voorspellen. Statenleden stemmen doorgaans braaf op hun eigen partij en de opkomst is meestal 100 procent. Dat gaat echter niet altijd goed. In 1986 kwamen twee Drentse Statenleden te laat, dat kostte de VVD een zetel.

GRONDWET

Sinds 1848 wordt de Eerste Kamer op deze manier gekozen. Voor die tijd werd juist de Tweede Kamer door de Statenleden gekozen. De leden van de Eerste Kamer werden sinds 1815 door de Koning benoemd. Die Eerste Kamer kwam er toen op verzoek van de Belgen. Zij wilden dat de Zuid-Nederlandse adel een plaats in het parlement kreeg. Uit het noorden, waar veel minder adel was, werden ook andere *aanzienlijke* mensen benoemd. Tot de grondwetswijziging van 1983 werden de senatoren voor zes jaar gekozen en niet allemaal tegelijk. Om de drie jaar werd de helft gekozen. Voor 1922 verving men om de drie jaar een derde van de leden. Nu de verkiezingen voor de hele Eerste Kamer direct op de Statenverkiezingen volgen, worden verschuivingen in het politieke landschap veel sneller zichtbaar. Dat effect wordt versterkt

Plafondschildering in de Eerste Kamer: politiek bedrijven doe je voor de jeugd (foto: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

doordat kiezers sneller van partijvoorkeur wisselen. Een meerderheid in de Eerste Kamer is voor regeringscoalities mede daardoor minder vanzelfsprekend.

KOPPELVERKOOP

Bij de Statenverkiezingen van 2015 speelt, net als in 2011, de steun voor het kabinet in de Eerste Kamer een grote rol. Al rond de jaarwisseling kondigde premier Mark Rutte aan een actieve rol in de campagne te gaan spelen. Provinciale politici zijn daarom niet altijd blij met hun stemrecht voor de Eerste Kamer. Sommige partijen bepleiten al jarenlang de opheffing van de Senaat, maar daarvoor moet de Grondwet worden gewijzigd. Een tweederde-meerderheid voor afschaffing lijkt echter onhaalbaar. Zolang de Eerste Kamer en dit kiesstelsel blijven bestaan kan niet aan deze politieke koppelverkoop worden ontkomen. Opmerkelijk is dat partijen desondanks geen verkiezingsprogramma's voor de Eerste Kamer opstellen. De Statenleden hebben voor de bepaling van hun voorkeur geen programma nodig, lijkt de redenering. Voor partijen is deelname in Provinciale Staten en de Eerste Kamer niet los verkrijgbaar. De PVV concentreert zich vooral op de landelijke politiek en laat de raadsverkiezingen daarom grotendeels links liggen. Invloed in de Eerste Kamer is een extra argument om wel aan de provinciale verkiezingen deel te nemen. Andersom is voor partijen die zich in de eerste plaats op de provinciale politiek richten, zoals de Fryske Nasjonale Partij, het stemrecht voor de Eerste Kamer een soort bijvangst. Samenwerkende partijen uit diverse provincies hebben hun eigen vertegenwoordiging in de Eerste Kamer: de Onafhankelijke Senaatsfractie (OSF).

STEMWAARDE

Niettemin worden soms pogingen gedaan om provinciale partijen over te halen op een van de landelijke partijen te stemmen. Daarbij geldt dat niet alle Statenleden even belangrijk zijn. Per provincie hebben de stemmen van Statenleden namelijk een ander gewicht, de zogenaamde stemwaarde. Om ervoor te zorgen dat de Eerste Kamer een afspiegeling van de voorkeuren van alle kiezers is, worden de stemmen van Statenleden omgerekend naar het aantal inwoners dat ze vertegenwoordigen. In 2011 had de Provincie Groningen 579.304 inwoners en 43 Statenleden. Een Gronings Statenlid stemde dus namens 13.465 inwoners. De zogenaamde stemwaarde is 1 procent van dat aantal, in dit geval dus 135. De machtigste Statenleden vinden we in Zuid-Holland, met in 2011 een stemwaarde van 641. Het klinkt oneerlijk dat een Zuid-Hollandse stem vijf keer zo zwaar telt als een Groningse stem, maar dat is het toch niet. Op deze wijze hebben inwoners van alle provincies precies evenveel invloed op de samenstelling van de Senaat. ♦

Eddy Habben Jansen is adjunct-directeur van ProDemos.

SENATOREN AAN HET WOORD

(ON)MACHTIGE SENAAAT

Hoeveel macht heeft de Eerste Kamer binnen ons parlementair stelsel?
De ervaren senatoren Adri Duivesteijn (PvdA) en Elco Brinkman (CDA) geven antwoord.

IVO PERTIJS

ELCO BRINKMAN

(foto: Bouwend Nederland)

ADRI DUIVESTEIJN

(foto: Liesbeth Janson)

Biedt het parlementaire systeem voldoende ruimte voor senatoren om van de eigen partijlijn af te wijken?

Adri Duivesteijn: 'Het parlementaire systeem biedt voldoende ruimte, maar de druk om dat niet te doen is groot. Er is weinig geestelijke ruimte bij partijen voor autonoom optreden van een Kamerlid (beoordelen), terwijl de wet daar juist wel van uitgaat ('zonder last'). Voor mij is het eigenlijk geen vraag. Je maakt een eigen afweging. Daarbij betrek je natuurlijk het partijprogramma en wel degelijk ook een zekere loyaliteit. Er is een aantal vragen met een strikt persoonlijk karakter, zoals de uitzending van militairen en de vraag of je politieke steun geeft aan militaire interventies. Ik zie het meer als een cultuurkwestie, alhoewel een systeem van districten en de keuze op individuele personen wel degelijk een ander politiek gedrag en cultuur met zich meebrengen.'

Elco Brinkman: 'Senatoren zijn formeel aan niets en niemand gebonden. Zij worden geselecteerd en beoordeeld op basis van ervaring, deskundigheid, inzicht en bereidheid om een zaak vanuit diverse invalshoeken te bestuderen. Dat wil niet zeggen dat zij apolitiek zijn, want de Eerste Kamer is onderdeel van een politiek gebeuren. Maar de plek waar je moet oordelen, de Eerste Kamer, is aan het eind van de rit en heeft als hoofdtaak om nog één keer te kijken

of de burger, instelling of bedrijf met de voorgestelde wet een duidelijke werkbare regel krijgt opgelegd. Je kunt voor of tegen een dergelijke regel zijn, maar ons oordeel is bovenal: kan de (rechts-) praktijk hiermee uit de voeten? Dat kan tot verschillende oordelen in Tweede respectievelijk Eerste Kamer leiden.'

Meneer Duivesteijn, u zei naar aanleiding van de zorgwet dat een wet niet van één stem moet afhangen. Geldt dit voor alle wetten?

Duivesteijn: 'Dat is meer een manier om te zeggen dat de regering de plicht heeft naar een groter draagvlak te zoeken. Dat betreft ook draagvlak in de samenleving. Wij zien dat deze regering vooral het Binnenhof als referentiekader heeft en daarin te vaak genoeg neemt met de "constructieve drie". Soms is dat onvermijdelijk, maar je moet het eigenlijk niet willen. Draagvlak binnen een democratie is meer dan het tellen van stemmen.'

De huidige coalitie heeft geen meerderheid in de Eerste Kamer en is daardoor gedwongen om gelegenhedscoalities te sluiten. Ervaart u dit als een positieve of negatieve ontwikkeling?

Brinkman: 'Nog maar enkele decennia geleden waren er helemaal niet zulke complexe regeerakkoorden en andere afspraken tussen bepaalde fracties en een kabinet. Het was misschien wel meer onzeker voor de laatste, maar het kwam de publieke oordeelsvorming binnen en buiten het

parlement wel ten goede. Gelegenheidscoalities klinkt negatiever dan het is, maar misschien zouden we nog een stap verder moeten gaan en geen afspraken vooraf "achter de gordijnen" moeten maken. Dan komt het echt aan op kennis en gezag van de bewindslieden en dwingt het de Kamers ook tot meer openlijke precisie in plaats van zich achter (gelegenheds)afspraken te verschuilen.'

Beschikt de Eerste Kamer over voldoende middelen om haar taken uit te voeren?

Duivesteijn: 'Ik zou terugzendingrecht vanzelfsprekend vinden. Amenderen en terugzendingrecht zou ook kunnen. Ik vind de Eerste Kamer te bescheiden, maar dat is misschien wel onze politieke cultuur van het Binnenhof. De Eerste Kamer is natuurlijk vooral een laatste check. Daar vanuit geredeneerd zou de Eerste Kamer scherper kunnen functioneren. Dat betreft ook het nemen van initiatieven. Ik zou mij kunnen voorstellen dat de Senaat meer aandacht aan parlementair onderzoek zou kunnen geven.'

Brinkman: 'We hebben voldoende middelen. De kunst is met de eigen, ten opzichte van de Tweede Kamer beperkte middelen niet vaak grof geschut te hanteren, maar op basis van feiten zo nu en dan met scherp te schieten. Ik noem het altijd maar de rol van een Raad van Toezicht/Raad van Commissarissen. Die gaat ook niet op de directiestoel zitten, maar roept soms "stop!".' ♦

DISCUSSIE OVER TOEKOMST EERSTE KAMER

NAAR EEN AANGEKLEDE EERSTE KAMER

Na de uitslag van de verkiezingen voor de Provinciale Staten zal de discussie over de plaats en functie van de Eerste Kamer weer losgebarsten, ook in de klas. Die discussie wint aan diepgang als er meer keuze is dan 'voor' of 'tegen'.

HANS VAN DER HEIJDE

De Eerste Kamer viert in 2015 haar tweehonderdjarig bestaan. Ze dankt haar bestaan aan de Belgen, die in 1815 voorzagen dat een door afgevaardigden uit de Noordelijke Nederlanden gedomineerd parlement elk voorstel tot overheidsuitgaven voor economische ontwikkeling van de Zuidelijke Nederlanden zou verwerpen. De Belgen meenden daarom dat ze het van de koning moesten hebben. Ze eisten en kregen een tweekamerstelsel en een Eerste Kamer met leden, die door de koning voor het leven werden benoemd. De Tweede Kamerleden uit de Noordelijke Nederlanden noemden de Eerste Kamer al snel 's *Konings ménagerie*. Thorbecke ging nog een stap verder en stelde dat zij een kamer zonder grond of doel was. Kortom, pleidooien voor afschaffing zijn bijna even oud als de Eerste Kamer zelf. Weliswaar heeft de koning zijn benoemingsrecht verloren, maar van afschaffing kwam het niet - en komt het ook niet. Afschaffing vereist namelijk een tweederdemeerderheid van de Eerste Kamer. Beperking van haar taken dan? Nog in 1975 verwierp de Tweede Kamer een kabinetsvoorstel daartoe.

ZELFBEELD

Chambre de réflexion noemen haar leden haar graag. In hun ogen regeert er niet de politieke waan van de dag, maar wordt in alle rust naar de staatsrechtelijke kwaliteiten - of het gebrek daaraan - van wetsvoorstellen gekeken, die de Tweede Kamer uit politiekopportunistische overwegingen wat al te nonchalant liet passeren. Een relatief groot aantal staatsrechtsgeleerden onder haar leden gold ooit als indirect bewijs voor haar reflecterende karakter.

Op dat (zelf-)beeld valt echter veel af te dingen. Zo had Nederland al in 1976 een abortuswet kunnen hebben als de Eerste Kamerfractie van de VVD niet om puur politiekopportunistische redenen (de VVD als coalitiepartner van het CDA een toegangkaartje tot het Catshuis verschaffen) haar steun aan het PvdA/VVD-initiatiefwetsvoorstel over legalisering van abortus had onthouden.

De Eerste Kamer wordt tegenwoordig in sterke mate bevolkt door leden die een politieke carrière als bewindspersoon en/of Tweede Kamerlid hebben verzilverd met leidende functies in de privé- of semi-publieke sector en een goed gevulde

commissariatenportefeuille hebben. Is de Eerste Kamer daarmee niet eigenlijk een in het staatsstelsel geïncorporeerde lobby geworden? Het verweer van de bestuurders annex commissariatenstapelaars in de Senaat tegen die veronderstelling is zwak en bestaat uit de potsierlijke mededeling dat ze, bij behandeling van agendapunten die aan de belangen raken van de sector die ook hun broodheren herbergt, hun viool overhandigen aan een fractiegenoot zonder banden met die sector.

POLITIEK OPPORTUNISME

Het huidige kabinet kan niet op een meerderheid in de Eerste Kamer bogen en is daar op steun van oppositiepartijen aangewezen. Het effect daarvan is dat de Eerste Kamer schaker is geworden aan het bord van de parlementaire machtspolitiek, gelijkwaardig soms aan de Tweede Kamer en qua politiek opportunisme bijna haar gelijke; al was het maar omdat Eerste Kamerfracties onder sterke druk van hun tegenhangers in de Tweede Kamer zijn komen te staan.

Tengevolge van de toegenomen volatiliteit van de kiezers (het vaker wisselen van stem) en het weglekken van zetels naar populistische bühnepartijen, single issue-partijen als de PvdD en partijinitiatieven om aan de vergrijzing een parlementariërsinkomen te ontlenen, allemaal niet serieus te nemen als potentiële coalitiepartners, moeten kabinetten het met kleinere meerderheden in de Tweede Kamer doen. Als ze al bij aantreden ook op een meerderheid in de Eerste Kamer kunnen steunen, dan zal die vaker dan voorheen marginaal zijn. Omdat kiezers hun voorkeur mede van retrospectieve overwegingen laten afhangen en Statenverkiezingen aangrijpen om het zittende kabinet een schop tegen de schenen te geven, neemt de kans dan ook toe dat een kabinet tijdens de rit zijn meerderheidssteun in de Eerste Kamer verliest.

PROVINCIES

Statenverkiezingen gaan nauwelijks nog over provinciale politiek. Daar is niets treurigs aan, want de discrete beleidsruimte van de provinciale overheidslaag is klein en slinkend bovendien. Provincies worden geplet tussen de rijksoverheid (die ze als louter een uitvoerend orgaan beschouwt en behandelt) en de via fusies gegroeide gemeenten, die steeds vaker kiezen voor

Plafondschilderingen in de Eerste Kamer: het volk kijkt mee
(foto: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed)

laterale beleidsafspraken en provincies daarmee voor min of meer voldongen feiten stellen.

Statenverkiezingen gaan over de landelijke politiek, omdat de schijnwerpers van de media, het kabinet en de oppositie op de consequenties van de uitslag voor de Eerste Kamer worden gericht. Een enkele staatsrechtgeleerde daargelaten maakt niemand zich druk om de gemankeerde wijze waarop de stemmen van Statenleden in Eerste Kamerzetels worden omgezet. Die stemmen worden gewogen, omdat verschillen tussen provincies qua inwonertal zich niet evenredig verhouden met verschillen in het aantal Statenleden. Zo telt Friesland 650.000 inwoners en 43 Statenleden en Zuid-Holland 3.500.000 ingezetenen en 55 leden van Provinciale Staten. Er moet derhalve een wegingsformule op de stemmen van Statenleden worden losgelaten. Die weging gaat uit van inwonertallen, zonder de kiezersopkomst per provincie te verdisconteren. Friesland kende bij de Statenverkiezingen van 2011 een opkomst van 60 procent, tegen 54 procent in Zuid-Holland. Het Friese overschot van 6 procent had geen invloed op de wegingsfactor. Kleine provincies laten in het algemeen beduidend hogere opkomsten zien dan grote, maar zien dat niet in het stemgewicht van hun Statenleden terug. Gek genoeg hoor je de kleine provincies daar nooit over. Overigens mag worden vermoed dat deze kwestie aan de aandacht is ontsnapt toen in 1970 de opkomstplicht werd afgeschaft. *Chambre de réflexion?*

WETSHERZIENING

Bovenstaande vereist reeds 45 jaar lang een wetsherziening - en daar kunnen best een paar jaar bij. Die jaren moeten worden gebruikt voor een grondige reflectie op stelselhervorming met betrekking tot de Eerste Kamer. Afschaffen is kansloos, maar niet alleen daarom een minder goed idee. Beter is het om in tegengestelde richting te denken en recht te doen aan de groeiende betekenis van de Eerste Kamer in parlementaire, machtspolitieke zin. Maak van de Eerste Kamer een volwaardig onderdeel van de volksvertegenwoordiging, dat buiten haar huidige taken ook de opdracht krijgt een manco van de Nederlandse rechtsstaat te verhelpen, te weten de toetsing van wetten aan de Grondwet, indien burgers menen dat zij daar in hun grondrechten door worden aangetast (zie kader). Een Eerste Kamer moet een Kamer worden waarvan de leden

niet alleen op dinsdag, maar alle dagen van de week een dagtaak aan hun parlementaire taakuitoefening hebben en voor wie nevenfunctieregels gelden, gelijk aan die voor Tweede Kamerleden, opdat (de schijn van) belangenverstrengeling wordt tegengegaan. Tevens moeten de leden direct worden gekozen - bij voorkeur via een districtenstelsel - om hun mandaat te versterken en om de banden tussen regio en volksvertegenwoordiging aan te trekken.

Wie meent dat een dergelijk aangeklede Eerste Kamer het wetgevingsproces tijdrovender maakt, heeft gelijk. Snelheid en democratische kwaliteit staan echter op gespannen voet met elkaar; een aspect dat bij pleidooien voor afschaffing van de Eerste Kamer nogal eens wordt genegeerd. Zowel vanuit het oogpunt van reflectie, als dat van gelegenheid tot participatie van de burgers, is traagheid beter dan snelheid. ♦

GRONDRECHTEN

Als Nederlandse staatsburgers menen dat zij door een wet in hun grondrechten worden aangetast, kunnen zij dat niet aanhangig maken bij de rechterlijke macht, omdat die in Nederland de bevoegdheid mist wetten aan de Grondwet te toetsen. Een voorstel tot grondwetswijziging daartoe (van Femke Halsema, eertijds GroenLinks-fractie leider) ligt al jaren in de koelkast van de Tweede Kamer.

De Eerste Kamer - en niet de rechterlijke macht - die bevoegdheid geven slaat twee vliegen in één klap: burgers krijgen de mogelijkheid aantasting van hun grondrechten door een wet aanhangig te maken en vermeden wordt dat rechters op de stoel van de wetgevende macht gaan zitten.

Hans van der Heijde is docent aan de lerarenopleiding (maatschappijleer en geschiedenis) van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.

HET WERK VAN OSF-SENATOR KEES DE LANGE

'ZE VECHTEN VOORAL LOKAAL'

De Onafhankelijke Senaatsfractie (OSF) is een eenmansfractie in de Eerste Kamer.
M&P sprak met OSF-senator Kees de Lange over zijn werk als senator.

DAAN VAN DER HOEK

Hoe bent u in de Eerste Kamer terechtgekomen? Kees de Lange: 'Aanvankelijk was ik van 50Plus. Bij de vorige Statenverkiezingen behaalde de OSF onvoldoende stemmen voor een zetel. Men heeft toen via een overeenkomst met 50Plus toch een zetel kunnen verwerven, maar met mij als hun senator. Overigens ben ik later, toen Henk Krol als bestuurder kwam, er als medeoprichter van 50Plus snel uitgestapt. Hij liegt, bedriegt en is onbetrouwbaar.'

Wat is het idee achter de OSF?

'Het idee was om met verschillende provinciale partijen samen een blok te vormen. Er is echter ontzettend veel versplintering binnen de lokale partijen. Ook is er een grote politieke diversiteit. De kunst is om een grote gemene deler te vinden. Vanaf het begin heb ik voorgesteld om *krimp* onderwerp te laten zijn. Er zijn circa 23 krimpgebieden met weinig werkgelegenheid voor de jeugd. De jeugd trekt weg, huizen worden niet meer verkocht, buurwinkels gaan dicht en het openbaar vervoer heeft er niets meer te zoeken. Regionale ontwikkeling zal veel hoger op de agenda moeten komen. In Oost-Groningen trekken ze naar Duitsland. De Duitse overheid stimuleert werkgelegenheid, in Nederland kennen we een cultuur van *laissez-faire*. Met niet al te hoge ambities en een uitstekende intercity tussen Groningen en Utrecht zal forenzen mogelijk zijn.'

Met het bestuur van het OSF heeft De Lange al ruim een jaar geen contact: 'Ze zijn totaal incompetent. Ze hebben een dergelijk programma nooit belangrijk gevonden. Er is nooit enige terugkoppeling

De vergaderzaal van de Eerste Kamer
(foto: Rijksdienstvoorlichtingsdienst)

op mijn standpunten geweest. Ik heb alleen met de Statenfracties van Ouderenpartij Noord-Holland en FNP contact. Van de andere lokale partijen heb ik helemaal nooit iets gehoord. Die *vechten* vooral lokaal.'

Wat heeft u als senator bereikt?

'Als eenmansfractie heb ik zelden de doorslaggevende stem. Ik kan wel bepaalde zaken onder de aandacht brengen. Zo bestaat er in de noordelijke provincies het probleem dat ze van de bodemschatten wel de lasten krijgen, maar niet de lusten. Daar heb ik schriftelijke vragen over gesteld. Daarnaast speelt met name in Friesland de eigen taal een belangrijke rol. Er werd in het Nederlands geadverteerd voor een functie bij een Fries waterschap voor iemand met een 'randstedelijke instelling'. Is een Friese instelling niet goed? Dat is toen rechtgezet. Ook betoog ik al

tweënhalf jaar dat de sterke machtsconcentratie bij zorgverzekeraars een zorgwekkende aangelegenheid is; ze kijken alleen naar het geld. De volgende parlementaire enquête zal daarover gaan. Pas nu lijkt iedereen dat in te zien.'

Hoe ziet u de rol van De Eerste Kamer?

'Het is zo gegroeid dat de Eerste Kamer naar de uitvoerbaarheid, handhaafbaarheid en consistentie van nieuwe wetten kijkt. Zo zijn er op de Wet langdurige zorg in de Tweede Kamer twintig moties en 27 amendementen aangenomen. De Eerste Kamer kijkt of het nog een consistent geheel is. In grote lijnen was het de afgelopen periode tamelijk apolitek. Nu de verkiezingen eraan komen en de regering er in de peilingen slecht voor staat, proberen ze nog te scoren of bepaalde politiek gevoelige onderwerpen. Zo willen ze het pensioendossier nog voor het verkiezingsjaar afgerond te krijgen.'

Wat verdient een senator?

'Ik ontvang een vergoeding van ongeveer 2.000 euro per maand, zonder bijdrage in de ziektekosten en pensioenpremie. Dit bedrag komt bovenop eventueel inkomen of pensioen en wordt daarmee belast in het hoogste belastingtarief. Gemiddeld wordt een Eerste Kamerlid geacht anderhalve dag per week aan zijn taak te besteden, voor mij als eenmansfractie zijn het eerder vier dagen. Zo verdien ik gemiddeld acht euro netto per uur. Daar komt een gemiddelde pizzabakker zijn bed niet voor uit. De meeste verplichtingen, zoals de plenaire debatten en tegelijkertijd commissiebijeenkomsten, zijn op dinsdagmiddag. Ook is het belangrijk dat ik op de hoogte blijf van wat in de samenleving speelt.' ♦

DE WERKVLOER

VRIJHEID VAN MENINGSUITING IS NIET ZO BELANGRIJK

Naar aanleiding van de aanslag op het kantoor van *Charlie Hebdo* sprak ik met leerlingen over de vrijheid van meningsuiting. Logisch, dat is mijn vak. In vwo-6 vond het merendeel van de leerlingen de vrijheid van meningsuiting nu ook weer niet zo belangrijk dat er doden moesten vallen. Waarom wilden mensen zo graag cartoons maken die anderen kwetsen? Dat kun je toch ook gewoon niet doen? Een leerling zei dat ze sowieso tegen cartoons is (je kunt overal tegen zijn) en dat je beter een artikel kunt schrijven met serieuze argumenten tegen wie dan ook. Zo laat je zien dat je je tegenstander serieus neemt en niet belachelijk maakt, zoals in een cartoon. Je moet natuurlijk geen mensen doden als je het ergens niet mee eens bent, maar de redactie van de *Charlie Hebdo* nam bewust een onnodig risico. Dat was de heersende opvatting.

DILEMMA

Zou het een generatiedingetje zijn, vroeg ik me af. Ik kan me niet herinneren dat ik dat aan het begin van mijn docentschap, inmiddels elf jaar geleden, ook had. Toen was de afstand in leeftijd en opvattingen tussen mij en mijn leerlingen minder groot. Word ik gewoon oud of heeft er een ingrijpende verandering onder de jeugd plaatsgevonden die me even is ontgaan? Laatst had ik het namelijk ook al, toen we het over het dilemma van de rechtsstaat hadden. Leerlingen vonden het totaal geen punt als de overheid ze in de gaten zou houden. Ik heb toch niets te verbergen? Als de overheid op die manier beter voor onze veiligheid kan zorgen, vinden ze het allemaal best. Ik begon over *big brother*, maar dat zou allemaal reuze meevallen. We wonen toch in Nederland.

Misschien romantiseer ik mijn eigen jeugd en maak ik mezelf een stuk maatschappijkritischer dan ik was, maar de overheid, daar moest je wel kritisch naar blijven kijken en de vrijheid van meningsuiting was toch soort van heilig. Overigens was ik niet van de activistische *fuck-the-system*-stroming, maar ik was ook zeker niet onverschillig of gelaten.

KLEURRIJK

Op de radio hoorde ik toevallig een gesprek over het maatschappelijk bewustzijn van sporters. Of sport en politiek te scheiden zijn? Of spelers niet vaker hun stem moeten laten horen door een boycot of anderszins? Een van de deelnemers aan het gesprek zei dat hij het idee had dat er vroeger, toen er bijvoorbeeld nog geen rekening met sponsors hoefde te worden gehouden, meer kleurrijke figuren in de sport te vinden waren - dat het niet allemaal zo *middle of the road* was, niet allemaal zo braaf en gelaten. Zie je wel dacht ik, het zit in de hele maatschappij. Ineens miste ik typen als Maarten van Traa en Hans van Mierlo. Waar zijn ze gebleven? Misschien geldt het ook wel voor docenten? Markante collega's bij mij op school zijn de afgelopen jaren met pensioen gegaan. Collega's met een enorme gebruiksaanwijzing, maar met het hart op de goede plek en vooral ook op de tong. Ik mis ze.

Zelf ben ik allergisch voor 'vroeger was alles beter' en 'weg met ons'. Dus ik schrok van mijn eigen gedachten, die inmiddels een kant opgingen waar ik niet blij van werd. Ik wil niet terug naar vroeger, ik vind niet dat ik beter was en ben dan mijn leerlingen, maar het mag wel een beetje minder braaf en volgzaam af en toe... en vooral ook iets minder gelaten! Misschien binnenkort eens een lesje demonstreren met ze doen? ♦

Anique ter Welle

INTERVIEW MET PVV-SENATOR RONALD SØRENSEN

'SCHAF AL DIE BESTUURSLAGEN AF!'

Oud-docent maatschappijleer en senator Ronald Sørensen neemt afscheid van de politiek, tenzij Wilders hem vraagt om de eerste voorzitter van de PVV te worden.

IVO PERTIJS

Ik ben het voor 95 procent met Geert eens. Dan wil je die andere 5 procent zeker weten? Het openzetten van het Haringvliet, daar ben ik voor, zeg ik altijd flauw tegen journalisten. Dan kijken ze mij toch aan...', grapt Ronald Sørensen. Tijdens het gesprek in de Rotterdamse woonkamer van de PVV-senator begint hij zijn betoog met een vleugje humor om vervolgens zijn politieke visie te etaleren: 'Ik ben het niet eens met de zeer behoudende agenda van de PVV als het om politieke vernieuwingen gaat. De PVV wil de Eerste Kamer afschaffen, maar ik wil van allerlei bestuurlijke lagen af. Het zijn cadeautjes voor regenten. Die bestuurlijke laag bij het waterschap, sodemieter op! Voeg gemeenten samen. We hebben negentien kiesdistricten. Dat zouden negentien goede gemeenten kunnen zijn. Dat wil de PVV niet. Dat vind ik jammer'. In 2011 werd Sørensen namens de PVV lid van de Eerste Kamer. Voor insiders kwam dit niet als een verrassing. De Rotterdammer zou onder Fortuyn al senator worden, maar zover kwam het nooit. In zijn eerste speech namens de PVV-fractie haalde Sørensen naar de Eerste Kamer uit. 'Ik zei dat het een overbodig politiek instituut is en dat het wat ons betreft kan worden opgeheven. Dat bleek toen al. Als de fractievoorzitter van de Tweede Kamer campagne voor de Eerste Kamer voert, dan zegt dat al voldoende. Cohen kondigde destijds aan dat als de PvdA een meerderheid in de Senaat zou krijgen, alle wetsvoorstellen als sneeuw weg zouden worden geschoven. De Eerste Kamer zou veranderen van een *chambre de réflexion* in een *chambre de résistance* en daarmee zichzelf dus overbodig maken. Mijn ervaringen in de Eerste Kamer bevestigden mijn kijk hierop. Bram Peper zei - en dat is één van de weinige dingen waar ik het met hem over eens ben - dat de Eerste Kamer tot een tenenkrommende haarkloverij overgaat.'

DENEMARKEN

Voordat Sørensen zich bij de partij van Pim Fortuyn aansloot, werkte hij in het voortgezet onderwijs als docent biologie en geschiedenis. Daarnaast had hij een bevoegdheid voor het vak maatschappijleer. 'In de jaren zeventig gaf ik dat vak één uur per week aan mavo-4. Maatschappijleer was toen totaal niet ontwikkeld. Ik was lid van de PvdA, maar alle collega's die ik bij de bond tegenkwam en die maatschappijleer gaven, waren allemaal lid van de CPN. Ik dacht: ik heb jullie door vrienden! Ik leverde mijn bevoegdheid in, omdat er geen eisen aan het vak werden gesteld. Ik zag de bui al hangen. Ik had nooit ordeproblemen, dus zou ik al die uren krijgen. Geef maar

eens een dergelijk vak in Rotterdam-West als er geen cijfer aan verbonden is!' In de Eerste Kamer zit de oud-docent nu in de onderwijscommissie. Sørensen: 'Daar is het teveel van "hoor mij eens een slimme vraag stellen", terwijl je dat gewoon tijdens de plenaire vergadering kunt doen. De Senaat is een totaal overbodig instituut geworden, net zoals de Provinciale Staten, waar ik ook lid van ben geweest.' Sørensen noemt zichzelf een Fortuynist: 'Aangezien ik dat ben, heb ik ook een alternatief. Samen met politicoloog André Krouwel schreef ik het rapport *Nederland 2.0* dat op de website van Leefbaar Rotterdam staat. Daarin pleiten we voor het Deense model. In Denemarken hebben ze de rijksoverheid en de gemeenten. Voor de rest niets. Zij trekken zich godzijdank vrij weinig van Europa aan en hebben een eigen valuta'. Sørensen noemt Nederland bestuurlijk gezien het meest conservatieve land dat er is. 'Het senatorschap is vooral een beloning voor bewezen diensten aan je politieke partij. Voor een partij is het ook van belang om in de Eerste Kamer te kunnen lobbyen en om een nieuwe regering voor te bereiden. Je ziet in de senaat de VVD, D66 en het CDA al bij elkaar klonteren en de PvdA die wanhopige pogingen doet om daar ook tussen te komen. Dat is het nut van de Eerste Kamer, maar dat kan ook elders. Natuurlijk kan de Senaat ook juridisch nuttig zijn, maar ik denk dat de Raad van State een juridisch niveau heeft dat tien keer zo hoog ligt dan dat van een gemiddeld Eerste Kamerlid. Senatoren met juridische kennis kunnen ook buiten de Eerste Kamer worden aangesteld en toetsen of iets in de praktijk haalbaar is kan ook aan de Tweede Kamer worden overgelaten.'

ASYMMETRISCHE DISCRIMINATIE

Toch ergerde Sørensen zich niet aan zijn werk als senator, integendeel: 'Ik ben gewoon een bofferd. Ik heb daar met plezier rondgelopen. Aangezien er geen tweederdemeerderheid voor afschaffing van de Eerste Kamer komt en zolang wij er zitten, doen we verdomd goed ons best. Ik voel mij bevoorrecht daar te hebben mogen werken'. In de Eerste Kamer zijn politici volgens Sørensen eerlijker: 'Het gros zit aan het einde van zijn politieke carrière, terwijl ze in de Tweede Kamer allemaal nog minister of staatssecretaris willen worden. In de Eerste Kamer zitten diegenen die al hebben geogst en vaker principieel kunnen stemmen'. Hoewel de PVV met tien senatoren stevig is vertegenwoordigd, staat de partij in het politieke spel buitenspel. Sørensen: 'Dat is een duidelijke zaak. In de persoonlijke omgang gaat het in de Eerste Kamer uitstekend. In de Senaat worden onze uitgangspunten geaccepteerd. Ze weten dat we bezwaar hebben

Geert Wilders en Ronald Sørensen (foto: Wouter Engler)

tegen de islam die volgens ons een politieke theorie of ideologie is. We zijn tegen Europa en de euro. Andere partijen zitten daar niet mee. Dat is gewoon een politieke visie en niet iets smerigs en pervers, zoals sommige media zeggen. Door de staatsmedia - want daar spreken we over - en de stemmingmakerij is het voor een politieke partij *not done* om met de PVV samen te werken. Ik erger mij daar te pletter aan, omdat er in de Kamer mensen zitten die een groot deel van hun leven antidemocratisch hebben gestemd. Daar wordt glimlachend overheen gegaan. Dick Pels noemde dat *asymmetrische discriminatie*. Als je extreem-links bent, dan halen mensen hun schouders op, maar stem je PVV of op Fortuyn, dan ben je extreem-rechts of een racist. De Eerste Kamer is op dat punt een verademing'.

DEMOCRATISERING

Ondanks de electorale steun voor de PVV kan er voorlopig nog niemand naast Wilders zelf lid van de partij worden. 'Het grote voordeel is dat je elke dag ledenvergadering hebt met 100 procent opkomst!', lacht Sørensen. Hij is zelf vóór democratisering van de partij. In de Eerste Kamer werd de Rotterdammer op de afwijzende houding van Wilders aangevallen: 'In een debat zei ik dat Nederland geen democratie is, omdat senatoren niet democratisch zijn gekozen. Andere partijen wezen naar de PVV. Zo'n interruptie verwacht je, dus reageerde ik als volgt: "Dat klopt, u bent een stuk democratischer dan wij, om precies te zijn 0,25 procent". Ongeveer 2,5 procent van de Nederlandse bevolking is lid van een politieke partij, 10 procent daarvan gaat naar partijvergaderingen. Als je dat bij elkaar optelt, dan kom je precies tot het aantal politieke functies dat er is te verdelen. Deze berekening is niet van mij, maar van professor Tops uit Tilburg; overigens van de PvdA. Wij hebben geen leden en worden daar op een verschrikkelijke manier voor gestraft. Dat kost de PVV meer dan een miljoen euro per jaar'. Sørensen legt uit hoe hij aan dat bedrag komt: 'Je moet meer dan duizend leden hebben, dan krijg je 50.000 euro per lid van de Staten-Generaal, in ons

geval 22 keer 50.000 euro, om een wetenschappelijk bureau op te richten en propaganda te maken. Je moet ook een jongerenafdeling hebben. Nu kennen we onze mensen niet. Kijk maar wat er is gebeurd. Er zijn maar twee fracties bij elkaar gebleven: de Eerste Kamer en Flevoland'. Volgens Sørensen is er vooral angst voor bepaalde leden: 'Als je voortdurend als fascistische partij wordt neergezet, dan trekt dat die mensen aan. Je kunt leden niet screenen. Dat is de val waar de PVV in zit. Ik zeg: zoek een jurist die uitzoekt hoe je een club met leden bent zonder al te veel inspraak voor die leden (zoals de VARA), dan krijgen we de vergoeding wel. Anderzijds, is het ook wel gemakkelijk om geen leden te hebben. De politieke besluitvorming ligt volledig bij onze Tweede Kamerfractie.' ♦

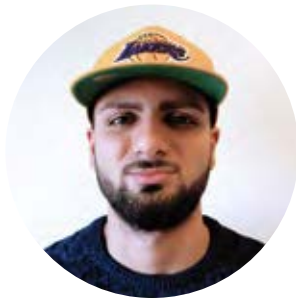
WILDERS EN FORTUYN

Over het verschil tussen Geert Wilders en Pim Fortuyn is Ronald Sørensen duidelijk: 'Fortuyn was geen politicus. Hij wilde politicus worden, maar kende het politieke spel nog niet goed. Wilders is op-en-top politicus. Dat is het grootste verschil. Het zijn allebei mensen waarmee je ontzettend kunt lachen'. Fortuyn is volgens Sørensen volledig uit de taboesfeer gehaald, maar dit geldt niet voor Wilders. Er zijn meer verschillen. 'Geert let veel meer op het electoraat, terwijl Pim daar geen rekening mee hield. Geert is in de goede zin van het woord een populist. Pim deed dat ook, maar niet bewust. Geert is professioneler. Hij begrijpt dat hij alleen maar met meer stemmen verder kan komen. Dat is ook logisch', zegt Sørensen.

VOX populi

'SCHOLEN HEBBEN TE WEINIG AANDACHT VOOR ACTUELE GEBEURTENISSEN.'
LEERLINGEN VAN MBO-1 NIVEAU-4 VAN HET DELTION COLLEGE ZWOLLE

BAS BANNING

TARKAN (19):

ALLEEN IN BUFFERWEKEN

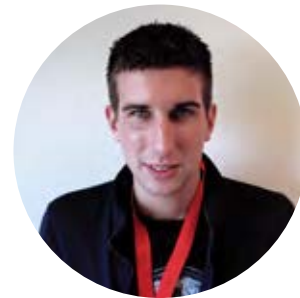
'Ja. Meestal wordt er bij ons alleen bij de bufferweken aandacht aan actuele gebeurtenissen besteed. Met LLB wordt er wel eens over gepraat, maar bij de andere vakken niet. Ik denk dat wij jongeren moeten weten waar het over gaat. Het hoeft niet per se bij alle vakken. Het moet gewoon een beetje duidelijk worden uitgelegd.'

RICHELLE (19):

MEER AANDACHT VOOR ACTUALITEIT

'Ik vind dat daar meer aandacht voor moet komen. Vooral als aanslagen dichtbij komen. We hebben het er onderling wel over met leerlingen, maar tussen neus en lippen door; bij wijze van spreken een lesuur in de week of een keer in de twee weken waarin we het alleen maar hebben over dingen die nu in het nieuws zijn. Ik denk dat dat heel veel verschil maakt. Dat mensen dan ook meer het nieuws kijken. Dat is ontzettend belangrijk voor de algemene ontwikkeling. Er zijn genoeg mensen die niet weten waar het over gaat.'

YANNICK (19):

INFORMATIE ALS ER IETS GEBEURT

'Ja, op zich wel. We krijgen er informatie over als er iets gebeurt. Als je extra informatie wilt kun je het altijd vragen. Het is ook de hele dag op de televisie, in de krant, op het internet en Facebook. Op zich heb ik er zelf wel voldoende informatie over.'

Jerry van Nimwegen

DOCENT IN OPLEIDING

NAAM Jerry van Nimwegen

LEEFTIJD 28 jaar

OPLEIDING Lerarenopleiding Maatschappijleer
tweedegraads Hogeschool van Amsterdam

STAGE MBO College Amstelland in Amstelveen

FLIPPING THE CLASSROOM

Vandaag heb ik uitgelegd wat de scheiding der machten inhoudt en wat het belang hiervan voor onze democratie is.

Althans, ik heb mijn verhaal meerdere malen herhaald waarbij een klein aantal leerlingen (vermoedelijk) aandachtig heeft geluisterd. De overige leerlingen waren met van alles behalve de lesinhoud bezig en een enkeling lag met zijn hoofd op tafel en kon door de steeds harder pratende docent maar moeilijk in slaap komen: 'Even opletten', 'Nog heel even', 'Stop die telefoon weg', 'Dit is heel belangrijk'. Ik heb staan zwoegen voor die klas, mijn energie is op, om nog maar te zwijgen over de effectiviteit van mijn les.'

De bovenstaande praktijksituatie vormde voor Jerry van Nimwegen voldoende aanleiding om na te denken over activerende werkvormen binnen zijn lessen Loopbaan en Burgerschap. 'Mijn oog viel op het concept van *Flipping the classroom*, een vorm van onderwijs waarbij klassikale kennisoverdracht door video's en overige vormen van online-instructie wordt vervangen'. Van Nimwegen verwacht dat zonder de groepsdynamiek in de klas en de (kleine) lesverstoringen de overdracht van zijn lesinhoud minder tijd in beslag zal nemen. Vier lessen zijn door Van

Nimwegen volgens het model van *Flipping the classroom* vormgegeven: 'De leerlingen werden geacht thuis via YouTube mijn uitleg op video te bekijken en met een zelfgeschreven samenvatting van de leerstof naar de les te komen'. Door middel van logboeken en leerling-enquêtes heeft Van Nimwegen de onderzoeksresultaten in kaart gebracht. Over zijn ervaringen als docent schreef hij een observerende evaluatie.

DE PRAKTIJK

Het concept van *Flipping the classroom* werd door de mbo-3-leerlingen hoog gewaardeerd.

'Door middel van dit concept kunnen leerlingen in een omgeving waar zij zich beter kunnen concentreren de lesstof in hun eigen tempo terugkijken', zegt Van Nimwegen. Het maken van aantekeningen op basis van een video-instructie ging de leerlingen goed af. Ook blijkt uit de leerling-enquêtes dat de meerderheid van de respondenten van mening is dat door *Flipping the classroom* tijdens de lessen meer gelegenheid voor het stellen van vragen is ontstaan. Van Nimwegen sluit zich hier bij aan: 'De inbreng van leerlingen is inderdaad veel groter in vergelijking tot het traditionele model waarbij klassikale kennisoverdracht centraal staat'. Dit geldt althans voor de leerlingen die het opgegeven huiswerk van

Van Nimwegen hebben uitgevoerd. Van Nimwegen: 'In de praktijk werden de video's slechts door enkele leerlingen bekeken en werden er geen logboeken ingevuld.' Van Nimwegen is van mening dat de status van het vak Loopbaan en Burgerschap een aandeel heeft gehad in de werkhouding van zijn leerlingen: 'Burgerschap is weliswaar een generiek examenonderdeel, maar heeft een inspanningsverplichting en wordt derhalve ook behaald indien de toetsen onvoldoende zijn. Voor de leerlingen lag de prioriteit in deze fase van hun studie bij wat de kerntaken van de opleiding worden genoemd. Burgerschap telde in de beleving van veel leerlingen deze periode niet mee'.

INVESTERING

Flipping the classroom biedt volgens Van Nimwegen de mogelijkheid tot 'klassieke kennisoverdracht' in de vorm van een video als ruimte om leerlingen tijdens de les actiever aan het werk te zetten. 'De bereidheid van de leerlingen het huiswerk te maken is een bepalende factor voor het al dan niet slagen van deze werkwijze. Hiernaast moet je als docent rekening houden met een forse tijdinvestering voor het maken van video's en het ontwikkelen van opdrachten', aldus Van Nimwegen. ♦

DILEK SEMUR

POLITIEKE PARTIJEN OVER PROVINCIALE HERINDELINGEN

Hieronder staan zes visies op de plannen voor provinciale herindeling. Kunnen uw leerlingen achterhalen welke visie bij welke partij vandaan komt? Zij kunnen kiezen uit het CDA, de ChristenUnie, D66, GroenLinks, de SP en de VVD.

JANET DUURSMa

- A. Wij zijn opgelucht dat de plannen voor de megaprovincie van de baan zijn. Dit idee was onvoldoende doordacht en had geen draagvlak onder bewoners en bestuurders van de provincie. Het is wel van belang waakzaam te blijven met betrekking tot de kabinetsplannen voor dit megalomane project.
- B. Wij willen kleine gemeenten opschalen, omdat ze de gedecentraliseerde taken nauwelijks aankunnen. Zo kan het aantal gemeenten dalen van iets meer dan 400 tot 200. Daarnaast willen wij een fusie van Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland tot een Randstadprovincie. Daarna kunnen de andere provincies ook tot landsdelen fuseren.
- C. Wij zijn voor vermindering van de overlap van bestuurslagen in ons land. We maken de provincies, als bestuurslaag tussen Rijk en gemeente, eenvoudiger, efficiënter en democratischer. De waterschappen brengen we onder bij de provincies.
- D. Wij willen de bestuurlijke inrichting van Nederland in stand houden. De gemeente is als de meest nabije bestuurslaag het overheidsloket, met als kerntaak de bediening van de directe leefomgeving en het sociale domein. De provincies hebben een regierol en ontwikkeltaak voor verkeer en vervoer, economie, landschap, recreatie, natuur en cultuur. Het Rijk beperkt zich tot kaderstellend nationaal bestuur en voert alleen die taken zelf uit die van nationaal belang zijn.
- E. Wij zetten vraagtekens bij de huidige inrichting van de provincies. Beslissingen over de toekomst van de provincies moeten zorgvuldig worden genomen. Wij willen dat een staatcommissie onderzoek naar alle opties gaat doen, waarbij ook een tweebestuurslagenmodel tot de mogelijkheden behoort.
- F. Wij zijn een voorstander van grotere provincies. De schaal van provincies is sinds 1848 nauwelijks gewijzigd, terwijl gemeenten en waterschappen groter zijn geworden. Doordat gemeenten groter worden, veranderen de krachtsverhoudingen tussen de bestuurslagen. Dat is niet werkbaar. Provincies moeten voldoende afstand hebben ten opzichte van de gemeenten die binnen een provincie liggen. ♦

LESMATERIAAL: HET PROVINCIEKWARTET

Bij dit artikel vindt u het provinciekwartet. Door het spelen van dit spel zullen uw leerlingen meer vertrouwd raken met de taken, bevoegdheden en beleids-terreinen van de provincie. Op de M&P-website (www.maatschappij-enpolitiek.nl) vindt u de Word-versie van dit kwartet voor gebruik in de klas. Dat geeft u de mogelijkheid zelf nog twee kwartetsets toe te voegen, bijvoorbeeld met de gedeputeerden uit uw provincie.

Wanneer u de kaartjes uitknipt en in plastic hoesjes doet (verkrijgbaar bij de spellenwinkel) dan kan het ook echt worden geschud en gaat het bovendien langer mee.

Bronnen: www.rijksoverheid.nl, www.ipo.nl, www.kiesraad.nl, www.cda.nl, www.christenunie.nl, www.d66.nl, www.groenlinks.nl, www.sp.nl, www.vvd.nl

Antwoorden: A. CDA; B. D66; C. SP; D. ChristenUnie; E. GroenLinks; F. VVD

Provinciekwartet Beleidssterreinen ☐ Regionale economie ☐ Bereikbaarheid ☐ Natuur ☐ Toezicht op gemeenten	Provinciekwartet Beleidssterreinen ☐ Regionale economie ☐ Bereikbaarheid ☐ Natuur ☐ Toezicht op gemeenten	Provinciekwartet Beleidssterreinen ☐ Regionale economie ☐ Bereikbaarheid ☐ Natuur ☐ Toezicht op gemeenten	Provinciekwartet Beleidssterreinen ☐ Regionale economie ☐ Bereikbaarheid ☐ Natuur ☐ Toezicht op gemeenten	Provinciekwartet Politieke machten ☐ Provinciale Staten ☐ Gedeputeerde Staten ☐ Commissaris v/d koning ☐ De vierde macht	Provinciekwartet Politieke machten ☐ Provinciale Staten ☐ Gedeputeerde Staten ☐ Commissaris v/d koning ☐ De vierde macht
Provinciekwartet Politieke machten ☐ Provinciale Staten ☐ Gedeputeerde Staten ☐ Commissaris v/d koning ☐ De vierde macht	Provinciekwartet Politieke machten ☐ Provinciale Staten ☐ Gedeputeerde Staten ☐ Commissaris v/d koning ☐ De vierde macht	Provinciekwartet Andere bestuurslagen ☐ de EU ☐ het Rijk ☐ de waterschappen ☐ de gemeente	Provinciekwartet Andere bestuurslagen ☐ de EU ☐ het Rijk ☐ de waterschappen ☐ de gemeente	Provinciekwartet Andere bestuurslagen ☐ de EU ☐ het Rijk ☐ de waterschappen ☐ de gemeente	Provinciekwartet Andere bestuurslagen ☐ de EU ☐ het Rijk ☐ de waterschappen ☐ de gemeente
Provinciekwartet Wetgevende taak van Provinciale Staten ☐ Budgetrecht ☐ Recht van initiatief ☐ Recht van motie ☐ Recht van amendement	Provinciekwartet Wetgevende taak van Provinciale Staten ☐ Budgetrecht ☐ Recht van initiatief ☐ Recht van motie ☐ Recht van amendement	Provinciekwartet Wetgevende taak van Provinciale Staten ☐ Budgetrecht ☐ Recht van initiatief ☐ Recht van motie ☐ Recht van amendement	Provinciekwartet Wetgevende taak van Provinciale Staten ☐ Budgetrecht ☐ Recht van initiatief ☐ Recht van motie ☐ Recht van amendement	Provinciekwartet Controlerende taak van Provinciale Staten ☐ Mondelinge vragen ☐ Schriftelijke vragen ☐ Recht van interpellatie ☐ Recht van onderzoek	Provinciekwartet Controlerende taak van Provinciale Staten ☐ Mondelinge vragen ☐ Schriftelijke vragen ☐ Recht van interpellatie ☐ Recht van onderzoek
Provinciekwartet Controlerende taak van Provinciale Staten ☐ Mondelinge vragen ☐ Schriftelijke vragen ☐ Recht van interpellatie ☐ Recht van onderzoek	Provinciekwartet Controlerende taak van Provinciale Staten ☐ Mondelinge vragen ☐ Schriftelijke vragen ☐ Recht van interpellatie ☐ Recht van onderzoek	Provinciekwartet Taken van Gedeputeerde Staten ☐ Dagelijks bestuur ☐ Wetsvoorstellen doen ☐ Wetten uitvoeren ☐ Informeren van PS	Provinciekwartet Taken van Gedeputeerde Staten ☐ Dagelijks bestuur ☐ Wetsvoorstellen doen ☐ Wetten uitvoeren ☐ Informeren van PS	Provinciekwartet Taken van Gedeputeerde Staten ☐ Dagelijks bestuur ☐ Wetsvoorstellen doen ☐ Wetten uitvoeren ☐ Informeren van PS	Provinciekwartet Taken van Gedeputeerde Staten ☐ Dagelijks bestuur ☐ Wetsvoorstellen doen ☐ Wetten uitvoeren ☐ Informeren van PS
Provinciekwartet Belangrijke begrippen ☐ Subsidiariteitsbeginsel ☐ Decentralisatie ☐ Autonomie ☐ Medebewind	Provinciekwartet Belangrijke begrippen ☐ Subsidiariteitsbeginsel ☐ Decentralisatie ☐ Autonomie ☐ Medebewind	Provinciekwartet Belangrijke begrippen ☐ Subsidiariteitsbeginsel ☐ Decentralisatie ☐ Autonomie ☐ Medebewind	Provinciekwartet Belangrijke begrippen ☐ Subsidiariteitsbeginsel ☐ Decentralisatie ☐ Autonomie ☐ Medebewind	Provinciekwartet Inkomsten ☐ Provinciefonds ☐ Doeluitkeringen ☐ Wegenbelasting ☐ Leges	Provinciekwartet Inkomsten ☐ Provinciefonds ☐ Doeluitkeringen ☐ Wegenbelasting ☐ Leges
Provinciekwartet Inkomsten ☐ Provinciefonds ☐ Doeluitkeringen ☐ Wegenbelasting ☐ Leges	Provinciekwartet Inkomsten ☐ Provinciefonds ☐ Doeluitkeringen ☐ Wegenbelasting ☐ Leges	Provinciekwartet Partijen die het vaakst deel uitmaken van GS ☐ VVD (11x) ☐ CDA ☐ PvdA ☐ D66	Provinciekwartet Partijen die het vaakst deel uitmaken van GS ☐ VVD ☐ CDA (10x) ☐ PvdA ☐ D66	Provinciekwartet Partijen die het vaakst deel uitmaken van GS ☐ VVD ☐ CDA ☐ PvdA (7x) ☐ D66	Provinciekwartet Partijen die het vaakst deel uitmaken van GS ☐ VVD ☐ CDA ☐ PvdA ☐ D66 (5x)
☐	☐	☐	☐	☐	☐

LEF

Met verbazing heb ik kennisgenomen van de prietpraatmotie rondom burgerschap die Tanja Jadnanansing (PvdA) in de vorige *Maatschappij & Politiek* heeft ingediend. Juist de PvdA is de afgelopen decennia als regeringspartij betrokken geweest bij de afbraak van ons vak in het mbo. Ons vak is tot een speler aan de zijlijn geworden; inspanningsverplichting is voldoende toch? Als we met het vak rekenen of Nederlands zo zouden zijn omgegaan als met het vak maatschappijleer of Loopbaan en Burgerschap, dan zou de Tweede Kamer op zijn achterste poten hebben gestaan. Hoe je het ook wendt of keert, de manier waarop we in Nederland ons onderwijs vormgeven heeft ons vak gedegradeerd. Dat kan niet de bedoeling van ons onderwijs zijn.

Wat is dan wel de doelstelling van ons onderwijs? Een interessante vraag en het antwoord is op zijn minst vierledig:

1. Economische doelstelling: opleiden tot professionals, vaklui die in staat zijn hun beroep vakbekwaam uit te oefenen.
2. Politiek-maatschappelijke doelstelling: opleiden tot zelfstandige, kritisch denkende medeburgers, die kennis hebben van de politieke besluitvorming en die in staat zijn zich een eigen mening te vormen.
3. Sociaal-maatschappelijke doelstelling: opleiden tot sociale wezens, met respectvolle empathie voor andersdenkenden of minderbedeelden.
4. Individuele ontwikkeling: stimuleren dat mensen hun eigen kwaliteiten ontwikkelen en kennis en begrip van hun ontwikkelpunten hebben, zodat ze in staat zijn zelfstandige en verantwoordelijke beslissingen te nemen.

De laatste dertig jaar hebben neoliberale kabinetten, te beginnen met het kabinet-Lubbers I, de economische doelstelling als superdoel bestempeld. Steeds meer maatregelen worden genomen om het 'economisch belang' te garanderen. Zo moeten in het mbo niveautoetsen voor Engels, Nederlands en rekenen worden gemaakt. Of is het misschien zo dat de neoliberale politici blij zijn met de zeer geringe aandacht in het onderwijs voor de politiek-maatschappelijke doelstelling?

Leerlingen die het historisch besef van de opkomst en groei van een democratische rechtstaat niet kennen, geen besef hebben van hoe onze maatschappij anno 2015 is vormgegeven en geen weet van mensenrechten hebben, kan alles op hun mouw worden gespeld. Dat kan toch niet de bedoeling zijn, of wel?

Ook de sociaal-maatschappelijke doelstelling van het onderwijs krijgt te weinig aandacht. Teveel wordt de nadruk op verschillen tussen de bevolkingsgroepen gelegd. Dit leidt tot xenofobie en uitsluiting van minderheden. De angst regeert en populistische politici slaan hier en slaatje uit.

Ten slotte staat ook de individuele ontwikkeling als doelstelling van het onderwijs onder druk. Niemand zit te wachten op kritische vragen van leerlingen. Wel wordt onze samenleving steeds individualistischer en voeden we als volwassenen steeds meer prinsjes en prinsesjes op.

Wat dan wel? Ander onderwijs begint met investeren en luisteren. Wie luistert, hoort nieuwe dingen. Luisteren naar gepassioneerde onderwijzers en het innoverende bedrijfsleven levert veel bruikbare informatie op. Verander de leerplicht in een leerrecht. Leerrecht is een leven lang leren. Een leven lang leren wordt in nauwe samenwerking met alle betrokkenen vormgegeven vanuit een gezamenlijke visie op de toekomst. Misschien is dat nog wel het moeilijkste om te organiseren. Onderwijs anno 2015 voedt op en onderwijst voor een samenleving waarvan we de juiste contouren nog niet kennen. Wel weten we, als we eerlijk zijn, aan welke ethische waarden en normen we willen voldoen en welke grondrechten en plichten we van belang vinden.

Om hier vorm aan te geven is lef nodig. Wees proactief en ben als docent of beleidsmaker zelf de verandering die je in de toekomst wilt waarmaken. Ik nodig mevrouw Jadnanansing uit een motie in te dienen die recht doet aan het belang van ons vak in het onderwijs. Heeft zij het lef om dat te doen? We zullen het zien.

NIEK RENNENBERG

Oud vicevoorzitter van de NVLM,

leraar Loopbaan en Burgerschap in het agrarisch mbo

OPROEP

JE SUIS CHARLIE

Eind januari organiseerde *M&P* samen met Tweede Kamerlid Ahmed Marcouch een bijeenkomst voor docenten maatschappijleer. Centraal stond de vraag: hoe bespreek je gebeurtenissen zoals die in Parijs met je leerlingen? Een reportage over deze bijeenkomst staat op onze website. De deelnemers gaven aan behoefte te hebben aan een uitwisseling van ideeën. Hoe heeft u dit aangepakt? Waar liep u tegenaan? Laat het ons weten via i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl.

RECENSIES

MR. EUROPE

Herman van Rompuy blikt terug op zijn vijfjarig functioneren als voorzitter van de Europese Raad. Altijd beminlijk, nooit te beroerd om groepen leerlingen hartelijk te ontvangen, toont hij in dit boek zijn minder bescheiden kant.

Bij de eerste bijeenkomst van de Europese Raad van regeringsleiders die Herman Van Rompuy voorzat, begin 2010, was het meteen raak. Griekenland dreigde failliet te gaan en de vraag was hoe de Europese Unie daarop moest reageren. Van Rompuy zorgde voor een gezamenlijke oplossing. De eurocrisis bleef twee jaar doorzielen, maar steeds weer wist Van Rompuy via slimme compromissen consensus te bereiken. 'Formeel heeft de voorzitter weinig bevoegdheden, maar hij bepaalt wel de agenda', aldus de auteur.

Als dit klopt, is Van Rompuy schromelijk onderschat, waarbij bondskanselier Angela Merkel met de eer is gaan strijken. Heel tegenstrijdig is dit niet, omdat de auteur zich in zijn boek een trouw paladijn van de bondskanselier betoont. Dat de economische ellende vooral op Zuid-Europa is afgewenteld, vindt hij wel sneu voor de ontslagen ambtenaren die nu als daklozen rondlopen, maar ook onvermijdelijk. Over Europese solidariteit op dit terrein rept hij niet. Dat het vooral om een bankencrisis ging geeft hij maar schoorvoetend toe. Economie lijkt niet zijn sterke punt, gezien zijn misplaatste uitspraken over Keynes. Volgens Van Rompuy moet Europa zichzelf beter verkopen en de leugens van populistische ontzenuwen, maar over wat de Europese Unie zou moeten worden, zwijgt hij; dus ook over de beoogde begrenzing en in dat kader de relatie met Turkije en Oekraïne. Ondanks deze tekortkomingen blijft het voor de docent interessant om de ontwikkelingen van de laatste vijf jaar te kunnen volgen door de bril van waarschijnlijk niet een van de hoofdrolspelers, maar van zeker een waterdrager van belang. *WB*

Herman van Rompuy, *EUROPA IN DE STORM. LESSEN EN UITDAGINGEN*, Uitgeverij Prometheus-Bert Bakker, Amsterdam, 2014, 142 bladzijden.

VIJFTIG STAPPEN

'Maar wat als...?' U kent dit soort vragen van leerlingen wel. In dat soort gevallen is een gedetailleerd boek over de Tweede Kamerverkiezingen bijzonder handig.

Wishful thinking of doemdenken? Dat hangt van je politieke voorkeur af, maar vriend en vijand betwijfelen of dit kabinet de rit zal uitzitten. Het boek van Niels van Driel en Ron de Jong zou actueler kunnen zijn dan het lijkt! In detail en voorzien van de nodige anekdoten en historische gebeurtenissen leggen zij in vijftig stappen de Tweede Kamerverkiezingen uit. Als startpunt nemen de onderzoekers de vaststelling van de verkiezingsdatum door de regering en eindigen met de vernietiging van de stembiljetten en de processen-verbaal door de gemeente. In de tussentijd kunnen er zich opmerkelijke zaken voordoen. Wat gebeurt er als een politieke partij tegen de regels in campagne voert in een stembureau? In dat geval komt de kiezersvrijheid in het gedrang. Binnen de muren van het stembureau geldt de Kieswet en die schrijft voor dat de voorzitter in dat geval de zitting mag schorsen. De burgemeester bepaalt vervolgens wanneer deze weer wordt hervat. Een andere interessante vraag: wanneer voldoet een kandidatenlijst aan de wettelijke vereisten? De Kiesraad beoordeelt de lijsten op maar liefst negen punten! De kracht van het boek is enerzijds de stap-voor-stap-benadering en anderzijds de historische context waarin bepaalde ontwikkelingen worden geplaatst. Bij de beschrijving van de actuele situatie wordt steeds een vergelijking gemaakt met de regelingen zoals die golden in tijden van het districtenstelsel (1848-1918). Dat de procedure niet statisch is, blijkt uit de voortdurende aanpassingen. Zo werd in 2013 nog besloten dat nieuwe partijen meer tijd kregen om ondersteuningsverklaringen te verwerven. Voor liefhebbers van verkiezingen is dit een heerlijk boek om in te grasduinen! *IP*

Niels van Driel en Ron de Jong, *DE TWEDE KAMERVERKIEZINGEN IN VIJFTIG STAPPEN*, Uitgeverij Boom, Amsterdam, 2014, 287 bladzijden

OPGROEIIJN

Kind blijven is geen optie. Het boek van Susan Neiman is vooral een pleidooi om over volwassenheid na te denken.

De vraag naar waarom je volwassen moet worden en wat je daarvoor moet weten raakt direct aan ons vak. Door bepaalde thema's te behandelen veronderstellen wij dat bepaalde zaken belangrijk zijn om te weten. Susan Neiman neemt ons mee op verkenningstocht aan de hand van Kant en aanverwante filosofen: hoe valt volwassenheid te kenschetsen? Begrippen als de Rede, oordeelsvermogen en Verlichting spelen in dit kader een belangrijke rol. Kritiek op de huidige tijd en onderwijs wordt daarbij niet geschuwd: 'onderwijs staat in het teken van het voortbrengen van consumenten'. Waarover zal de leerling moeten nadenken als jij alles voor hem bedenkt? Onderwijs heeft de belofte in zich vragen te beantwoorden, daardoor worden nieuwe vragen afgestompt. Hoe kun je een kind voorbereiden op een wereld die anders in elkaar zit dan zal moeten? De vraag roept vele vragen op die, niet altijd even systematisch, worden besproken. Interessant na deze verkenning is het oordeel van Neiman over onze huidige tijd: 'Wij leven in een tijd van marktfundamentalisme'. De invloed van gecreëerde behoeften als er sexy willen uitzien, de nieuwste Smartphone willen hebben, houden ons af van waar het leven echt over gaat. De Smartphone maakt het leven vluchtiger, zonder oplader zijn wij hulpeloos. De eenentwintigste-eeuwse Verlichting heeft nieuwe bedreigingen te onderzoeken op het gebied van vrijheid en sociale verantwoordigheid die nodig zijn om volwassen worden. Volwassen worden is moeilijker dan je denkt. Onze huidige leefomgeving is ongeschikt om volwassen te zijn. Zonder betere modellen van volwassenheid is het logisch dat wij niet willen opgroeien. *DvdH*

Susan Neiman, *WAAROM ZOU JE VOLWASSEN WORDEN?*, Uitgeverij Ambo Anthos, Amsterdam, 2015, 218 bladzijden

PROFIELWERKSTUKWEDSTRIJD

De profielwerkstukwedstrijd van de NVLM is de kans om uw leerlingen in het zonnetje te zetten. U kunt meedoen door het havo- of vwo-werkstuk van uw leerling(en) in te sturen. Meerdere werkstukken insturen mag! Mail elk werkstuk samen met een ingevuld deelnameformulier (dat u vindt op www.nvln.nl/wedstrijd) voor 1 april 2015 naar werkstuk@nvln.nl. Een jury van sociale wetenschappers beoordeelt de werkstukken van de vwo-leerlingen, de vakdidactici van de tweedegraads lerarenopleidingen maatschappijleer buigen zich over de havowerkstukken.

De auteurs van de beste werkstukken winnen - letterlijk en figuurlijk - een prijs op niveau. Met een prominente Nederlander kunnen ze bovenop de Euromast de maatschappij van bovenaf bezien en over hun profielwerkstuk praten. Deze bekende Nederlander reikt ook nog een verrassing uit. Dit alles onder het genot van een goed diner, waarbij ook u als docent wordt uitgenodigd.

EUROPA IN HET CURRICULUM

De Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs (JOB) en NJR (voorheen de Nationale Jeugdraad) nodigden de NVLM en onze collega's van geschiedenis en economie uit om van gedachten te wisselen over het gebrek aan onderwijs over Europese politiek in het voorgezet onderwijs en mbo. Dat leverde een interessant gesprek op over de eindtermen van onze vakken en de wijze waarop die eindtermen via schoolboeken en docenten in lessen worden vertaald. Na bestudering van de eindtermen voor het verplichte vak maatschappijleer op vmbo, havo en vwo en de kwalificatie-eisen Loopbaan en Burgerschap in het mbo concluderen JOB en NJR dat er te weinig aandacht voor de Europese Unie is. De NVLM zal reageren op concrete voorstellen van beide organisaties om daar iets aan te doen. Daarbij gaat het niet alleen om de formulering van eindtermen, maar ook om de vertaling in lesmethoden en om algemene voorwaarden zoals voldoende uren, bevoegde docenten en een resultaatverplichting.

VMBO

De ministerraad heeft ingestemd met een wetsvoorstel dat het systeem van profielen en beroepsgerichte keuzevakken in het vmbo regelt. Het NVLM-bestuur verwacht dat dit geen gevolgen voor de positie van maatschappijleer 1 en 2 heeft, maar houdt de ontwikkelingen nauwlettend in de gaten. Los van deze actuele ontwikkelingen achten we het van belang om in de nabije toekomst de eindtermen van maatschappijleer 2 op het vmbo eens goed tegen het licht te houden. Het bestuur zal dit agenderen zodra de ontwikkeling van het nieuwe examenprogramma maatschappijwetenschappen is afgerond.

Coen Gelinck

www.nvln.nl

RADICAAL

Volgens minister Bussemaker (*Trouw*, 22 januari) moeten scholen radicalisering aanpakken. Gelukkig zei ze in hetzelfde interview dat er meer aan burgerschapskunde op het mbo moet gebeuren, waarbij ze hopelijk vooral een taak voor haar eigen ministerie ziet weggelegd. Radicalisering kent verschillende onderling met elkaar samenhangende oorzaken, waarvan het onderwijs er wellicht enkele kan wegnemen. De burgeroorlog in Syrië, de bedreigingen aan het adres van joodse instellingen en de polarisatie van het politieke debat in Nederland zijn allemaal van invloed op de overtuigingen van onze leerlingen. Deze en andere externe factoren kunnen we niet beïnvloeden, maar de school kan wel een omgeving zijn waar zoekende jongeren worden herkend en erkend. Een veilige omgeving waarin een gesprek mogelijk is over verschillende waarheden, over de waarden van de democratische rechtsstaat en over de daarvan afwijkende waarden die aantrekkingskracht uitoefenen op jonge mensen die naar hun identiteit op zoek zijn. Helaas gaan de huidige kabinetsplannen niet veel verder dan het inrichten van een informatiepunt over burgerschapsonderwijs. Daarmee komen we er niet. Er zijn studenten in het mbo die dit schooljaar al zes docenten burgerschap hebben gehad, maar die pas van de zevende docent ook echt les krijgen. En kun je het docenten Engels of techniek kwalijk nemen dat zij tijdens de hen opgedrongen burgerschapsuren hun toevlucht in computeropdrachten zoeken? In de praktijk zijn deze docenten vaak blij als ze een stage mogen begeleiden van een maatschappijleerdocent in opleiding, zodat ze de kneepjes van het burgerschapsvak bij hun stagiair kunnen afkijken. Ook op sommige middelbare scholen staan de uren maatschappijleer onder druk en worden veel lessen door onbevoegde docenten gegeven. Waarom stelt Bussemaker geen harde eisen aan het burgerschapsonderwijs? Goed burgerschapsonderwijs alleen zal radicalisering geen halt toe roepen, maar de positie van burgerschap moet wel radicaal verbeteren om jongeren een duwtje in de goede richting te geven.

Hans Tennissen

DE BOEKENKAST

DAAN VAN DER HOEK

EEN BOEK, EEN FILM OF EEN CD DIE IEDERE DOCENT MAATSCHAPPIJLEER IN ZIJN BOEKENKAST MOET HEBBEN STAAN VOLGENS THOMAS KLIJNSTRA, docent aan de lerarenopleiding van de Universiteit Amsterdam (ILO), faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen.

Max Westerman, **IN ALLE STATEN**
Nieuw Amsterdam, Amsterdam, 2010

Vergelijken is een zeer belangrijke leeractiviteit, zeker bij lessen maatschappijleer en maatschappijwetenschappen. Dit boek van Max Westerman biedt geweldig materiaal om Nederland met de Verenigde Staten te vergelijken. Westerman beschrijft in verschillende artikelen opmerkelijke situaties in de Verenigde Staten. Met name het artikel over de *three strikes*-wetgeving in Cali-fornië is een aanrader. Er wordt bij het boek ook een dvd geleverd, deze is ook zeker bruikbaar in de klas!

Rutger Bregman, **GRATIS GELD VOOR IEDEREEN**
De Correspondent, Amsterdam, 2014

Dit boek is een uitgave van *De Correspondent*, waar Rutger Bregman als schrijver aan is verbonden. Met zijn nieuwe vergezichten zet Bregman in dit boek de lezer aan het denken. Waarom werken we 40 uur? Kunnen we armoede wellicht bestrijden door iedereen 'gratis geld te geven'? Welke effect heeft dit op onze samenleving? Bregman zet zijn ideeën in historisch perspectief. Hoe valt te verklaren dat Nederlanders individueel heel erg gelukkig zijn, maar dat men zich collectief zorgen maakt over de toekomst, het land en de wereld? Dit boek is vooral bruikbaar bij lessen over politieke besluitvorming en de verzorgingsstaat. Het televisieprogramma *Tegenlicht* besteedt in de uitzending 'De noodzaak van een utopie' aandacht aan Bregman zijn ideeën.

Maarten van Rossem,
WAAROM IS DE BURGER BOOS?
Nieuw Amsterdam, Amsterdam, 2010

Dit is een fijn boek(je) om op een zondagmiddag door te nemen. Maarten van Rossem verklaart de opkomst van het populisme in Nederland. Dit doet hij op een manier zoals alleen Van Rossem dat kan: scherp, analytisch, cynisch en vaak met humor! Naast een verhelderend boek, is het ook bruikbaar materiaal voor de lessen binnen het domein Politieke besluitvorming.

MAATSCHAPPIJ & POLITIEK

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

REDACTIE

Ivo Pertijs
hoofd-
redacteur

Bas
Banning

Wolter
Blankert

Vera
Boonman

Douwe van
Domselaar

Janet
Duursma

Coen
Gelinck

Daan van
der Hoek

Lieke
Meijs

Dilek
Semur

Margret
Veerman

Anique
ter Welle

EINDREDACTIE Maarten Cras

ART DIRECTION Jenny Kan | jenniness.com

OPMAAK Lidewij Spitshuis | lidewij.net

OMSLAGFOTO Minister-president/RVD

DRUK EDG Media

UITGEVER ProDemos

REDACTIESECRETARIAAT

ProDemos, Hofweg 1H
2511 AA Den Haag
telefoon: 070 757 02 00
e-mail: m&p@prodemos.nl
www.maatschappijenpolitiek.nl

ABONNEMENTSPRIJZEN M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

NIEUWE ABONNEMENTEN

Nieuwe abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Meld u aan via www.maatschappijenpolitiek.nl/abonnements. Abonnees kunnen adreswijzigingen doorgeven door een e-mail te sturen aan m&p@edg.nl.

AUTEURSRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

ADVERTENTIES

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.
Of op aanvraag bij de uitgever,
telefoon: 070 757 02 00
e-mail: m&p@prodemos.nl

KOPIJ EN MEDEDELINGEN

Bijdragen naar het redactiesecretariaat.

Gratis onderwijskranten over verkiezingen Provinciale Staten en Eerste Kamer

In aanloop naar de verkiezingen voor de Provinciale Staten pakt ProDemos flink uit met twee extra dikke onderwijskranten. Er is een krant voor havo/vwo en een krant voor (v)mbo. Deze kranten staan vol met informatie over:

- de provincie en de verkiezingen voor Provinciale Staten op 18 maart
- de Eerste Kamer die in mei wordt gekozen door de leden van Provinciale Staten

Bijzonder is dat de onderwijskranten dit jaar helemaal gratis zijn. U betaalt dus ook geen verzendkosten.

Bestellen kan via
www.prodemos.nl/onderwijskranten

Scholieren- verkiezingen

Hoe zien de Provinciale Staten er uit als jongeren het voor het zeggen hebben? Om hier achter te komen organiseert ProDemos in verkiezingstijd schaduwverkiezingen onder scholieren in het voortgezet onderwijs en mbo.

Van woensdag 11 maart tot en met dinsdag 17 maart worden voor de 24e keer de Scholierenverkiezingen gehouden.

Inschrijven

Inschrijven voor de Scholierenverkiezingen is gratis. Meer informatie, een docentenhandleiding en lesmateriaal is te vinden op de website

www.scholierenverkiezingen.nl